

IV

2

Култ
насл
Срб

ДРАМСКА БАШТИНА

Милош Цветић

БРАЋА

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека

ДРАМСКА БАШТИНА

Издавач

Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Главни и одговорни уредник

Миодраг Ђукић, директор

Уредник едиције и приређивач

Душан Ч. Јовановић

Линовно решење

Ново Чогурић

Штампа

„Србоштампа“, Добрачина 6—8, Београд

Тираж: 500 примерана

Милош Цветић

БРАЋА

Комедија у три чина

Београд, 1997.

Л и ц а:

БОРИВОЈ МИЛОШЕВИЋ,
МИЛИВОЈ КРЕШИМИРОВИЋ,
велика властела.

СЛАВО СЈЕВЕРИЋ-ГОЛЕМОВИЋ, њихов рођак.

ЉУБЉАНКА, }
ГОРИЦА, } његове унуне.

РОДОЛФО, велики кнез, Миливојев и Боривојев
старатељ.

ЕТЕЛКА, његова супруга, рођена грофица Куншаги.

СТЕЛА РОЗИКА, маркиза д' Анвилеја, млада удовица.

АРПАД, гроф Будавари

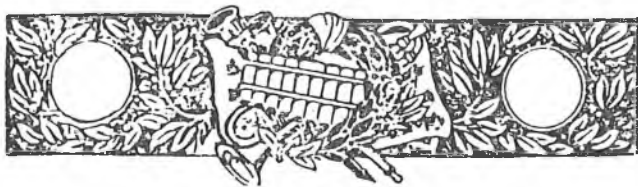
Одлични гости обојега пола и слуге.

Вријеме садање. Догађа се у дому Милошевића и
Крешимировића.

Лијево и десно од гледалаца.

Милош Цветић

ЧИН ПРВИ

(Велика дворница у романском стилу. Напријед према другој кулиси, позорница је преграђена великом сомотском завјесом угасито црвене боје. Тај предњи дио позорнице представља кабинет за пушење, у коме је врло елегантан намјештај: дивани, наслоњаче и мали мраморни столови лијево и десно. Кабинет је сјајно освјетљен. Кад се завјеса отвори, види се други велики дио дворнице. На десним стубовима висе велике слике: Душана, Лазара, Обилића и Краљевића Марка. На лијевим стубовима: Звонимира, Крешимира, Шубића и Франкопана. У средини у дну виси о стубу велика слика Ивана Гундулића. Дворница је сјајно освјетљена канделабрима и лустерима. Из дворнице се чује тиха музика неке пољке).

Појава I

БОРИВОЈ и МИЛИВОЈ

БОРИВОЈ

(Сједи с Миливојем за једним столом у пријатељском и живом разговору): Свечаност пролази живо својим током, коју приредисмо у част и дочек твојој на силу заручници Стели. Одговор се очекује свакога часа; Миливоје, тренутци су драгоцјени: јеси ли се размислио, јеси ли се ријешио?

МИЛИВОЈ

Па шта мислиш да ми ваља учинити?

БОРИВОЈ

Ја бих хтио да чујем прво твоју ријеч, која ти и пада у овоме дому, и јер се тебе управо и тиче. Мени остаје последије сложити се с тијем што речеш или не сложити. Рјешавај се!

МИЛИВОЈ

Искрено да ти кажем: ја се још колебам. (*Извади табак чисте бијеле хартије и покаже га Боривоју*). Видиш, ово ми посла нас узвишени старатељ, а предаде ми га тетица Етелка, да га испуним погодбама по својој жељи и своме добром нахођењу, јер ово треба да буде наш брачни уговор.

БОРИВОЈ

Па? ...

МИЛИВОЈ

Па... мучно ми је ријешити се. Ова понуда показује ријетку племенитост нашега узвишеног старатеља. Бојим се и страхујем да га не увриједим, ако му не учиним по вољи и ако му одбијем овако племениту понуду. Та помисли само: лист бијеле и неисписане хартије... па да ставим и испишем на њој што ми душа пожели... А опет оној другој страни, мојој Љубљанци, вуче ме срце, крв, дужност и ријеч. Па како онда ту да се не колебам?

БОРИВОЈ

Колебање твоје потиче још из веће племенитости, него што је понуђачева. Она му је само средство да распали твоју племенитост, те да тако учиниш не по својој, него по његовој жељи и тежњи, стављајући на тај лист погодбе, које ће само њему и његовим смјеровима и циљевима годити, а у корист његове нове супруге, тетице Етелке. А што се бојиш и страхујеш да не увриједиш нашега узвишеног старатеља, ту ти је излишно свако страховање и бојазан. Та зар би га ми, ми и могли увриједити?! ... Зар наши претци од увјек не чинише све оно, што он и његови претци само пожељети могаху? Зар не

даваху више него што је и тражити могао и смио? Више него што и имадоше и моглоше давати?!... Па зар и ми сами не покоравасмо му се у свему и свачему, говорећи само његовим жлељама, ћудима и прохтјевима? Па и сад још, кад смо својим образовањем и одгајањем пошли толико унапријед, да смо стекли права на признање нашега пунољетства, још и прије рона, који би нам се морао од некога признати... зар га још и сад не слушамо у свему и не вршимо свану његову вољу, не само синовљом послушношћу, него управо ропски? Па зар нам то још не даје права, да пођемо једном за својим срцем и својом крвљу; да пођемо онамо, куда нас наши осећаји вуку, те да се бар женимо онима који су нам срцу драги и мили, а не да нам се вјеренице и жене намећу увјек по туђој вољи, туђе крив и туђих обичаја, те да нам још увјек преко њих туђин господује, туђу вољу намеће и наш зној и муку црпе, а све за своје и туђе користи, а ми само да јесмо и останемо робови, у нашем рођеном дому, нашем крвљу подингутом, украшеном и освештаном!

МИЛИВОЈ

(Размишљајући): Имаш право; па ипак... ипак... овај лист могао би се испунити таким погодбама, које би нам обезбједиле све оно, што би само пожељети могли...

БОРИВОЈ

(Прекине га): А шта би нам могли, шта би нам надри били обезбједити боље и милије од онога, што наши осећаји, крв срце и душа жели и тражи; што углед и достојанство нашег дома изискује?! Не, не премишљај се, ја те преклињем!

МИЛИВОЈ

(Једнако размишљајући): Да, да, тако је. Па онда ту је још и Љубљанка коју волим...

БОРИВОЈ

(Живо): Па и Горица. А за њих нас вежу не само осећаји нашијех срца, него сродство и крв, а и ријеч наша и нашијех старих, који нам их у свети аманет оставише.

А поврх свега тога: нашијех предака и наша заклетва! Па ако их оставимо, ако их изневјеримо, ако нашу свету заклетву прекрхимо... убиће нас Бог!... За то те и опет молим: поцијепај тај проклети бијели лист или га сагори на живој ватри, а пепо му раздувај у вјетар, да му ни зрнца не остане у нашем светом дому.

МИЛИВОЈ

(Још колебајући се): Не наваљуј тако на ме, ако Бога знаш.

БОРИВОЈ

Не само ћу да наваљујем, него ћу ево клечећи да те преклињем: *(кленне пред њега)* одбаци, поцијепај тај лист и спаси и себе и мене и дом. *(Миливој скочи)*. Не учи ниш ли то, сијени ће нашијех предака, који створише овај дом, подићи се из гробова својих, да ће земља застењати, задрхтати и настаће страшни трус, од кога ће се изтемеља затријесит овај дом, а од потреса његова попуцаће ови тврди зидови и изломиће се стубови; срушиће се страшном праксом и тутњем и претворити овај дивни дом у пусте развалине, те побити све живо и затрпати својим рушевинама; а што не погине овдје, угинуће од тешке клетве, коју ће душе тијех сијени слати са небеса својим муклим орнанским јеном, проламајући ваздух, пратећи потмулом, подземном грмљавином... страшнијом од буре страхотне... да ће од тога фијуна и труса све живо изумријети и ову нашу дивну земљу опустјети!

МИЛИВОЈ

Тако ми живога Бога... ти имаш право. Из тебе говори права искреност и узвишена и света братска љубав и ако нас дијеле два имена.

БОРИВОЈ

(Ускићен): Ми ћемо их оба уписати златним словима на наш заједнички свети дом, па нећа свијетле позлаће на дивном братском љубављу.

МИЛИВОЈ

А наше потомке одгајићемо и упутити тако, да им оба буду подједнако срцу драга, урезаћемо им у срца и душе као највишу светињу једнога нам дома и једнога племена, а то ће бити тад она жељезна спона, која ће их чврсто држати упркос свакој бури и зависти непријатељској.

БОРИВОЈ

То ће бити штит божји, који ће нас чувати и бранити.

МИЛИВОЈ

А жене наше, Љубљанка и Горица, биће нам наша потпора и понос.

БОРИВОЈ

Овамо у наручја, драги брате; *(загрли га)* овако загрљени и сливени, срце на срцу, одушевљени свим оним што је наше.

МИЛИВОЈ

Пођимо у сусрет нашој срећној будућности.

БОРИВОЈ

И угледној величини нашег братског племена. *(Загрљени пољубе се).*

МИЛИВОЈ

А сад с пуним поштовањем и на основу нашега заједничког права, вратићу нашем узвишеном старатељу овај лист.

БОРИВОЈ

С пристојном молбом, да и ми пођемо својим путем.

МИЛИВОЈ

Хајдмо, пођимо напријед у име слоге, љубави и братства!

БОРИВОЈ

Напријед!

Појава II

СЛАВО, ЛЈУБЉАНКА, ГОРИЦА и пређашњи.

СЛАВО

(Улети живо с лијева, а за њим Љубљанка и Горица): Шта је, драга дјецо, јесте ли се размислили и ријешили? Страх ме је од вашег колебања и оклевања.

ЉУБЉАНКА

(Живо Миливоју): Је ли истина што се поговара и говори, да си се ријешио да ме оставиш и изневјериш?

МИЛИВОЈ

Не вјеруј, душо драга, ничему. *(Говори даље тихо с њом).*

ГОРИЦА

(Живо Боривоју): А твоје срце, мили Боривоје, зар би се смјело поколебати?

БОРИВОЈ

Не брини се, душо, оно је и сад стално као стијена и само је твоје, твоје!

СЛАВО

(Крјепак старац, бијелих власи, дуге браде и бркова и звонка дубока гласа; стоји у средини и гледа их са задовољством): Да дивне слине! Има ли што љепше и бо-жанственије љубави?!

МИЛИВОЈ

(Гласно Љубљанци): Зар сумњаш? Та нуд бих ја, над бих се тебе одрекао, злато моје; моја будућности; мој живот!

ЉУБЉАНКА

Али, дјед Славо, који је само трпљен у овоме дому, толико страхује... због разнијех гласова који се проносе по дворници... да његов страх пређе и на моју сестру Горицу.

СЛАВО

Не страхује стари Славо за се, и ако је сатрпљен, као што рече, у овоме дому. У њему, поред дубоке му

старости, има још толико животне снаге, да је кадар одо-
 љети свакој непогоди и бури... његова је старост челична.
 Него страхује за младу дјецу своју, помагаше одгајити; јер
 му се слуту да ће запасти ново у мучна искушења, која
 ће их много стати и много наудити; јер је тешко млади-
 сти одољети лунавој и ласкавој примами.

ЉУБЉАНКА

(Брижно): Јеси ли чуо шта вели стари дјед Славо?

МИЛИВОЈ

Чух, па ипак ти вељу: старост страхује а младост се
 нада. Знај, докле, ово срце куца и у њега врела крвца
 бије, не страхуј ни од чепа. Прије ће небесна свјетлила по-
 тамнити, него што ће моја вјера према теби и за једну
 трунку попустити.

ЉУБЉАНКА

(Блажена): Ох, како то годи, како брише и уништава
 сваку сумњу у мени и мојој души. *(Приљуби се уз њега,
 а главу му наслони на груди).* Дај, да прислоним своју гла-
 ву на те вјерне груди, па да ослушнем куцање још вјер-
 нијега твога срца... Ох, тако, тако!

МИЛИВОЈ

(Пригрли је њежно): Чуј и увјери се!

ГОРИЦА

(О врату Боривојевом): Ријечи твоје годе као мелем
 боној души. Оне ми роморе кроз срце као звуци сребр-
 них звонаца; оне ми жуборе кроз душу, као јена гласа сла-
 вујева кад прижељује у своме драговању својој дра-
 гани!

БОРИВОЈ

(Срдачно и са заносом): Тако прижељујем и ја теби,
 грлице моја!

МИЛИВОЈ

А и ја теби, анђеле мој!

СЛАВО

(Свечано): А вашу ријеч прима у своју душу стари Славо, нао заступник вашијех отаца и дједова, и шаље је с молбом Творцу на небесима. *(Погледа горе).*

Појава III

РОДОЛФО и пређашњи.

РОДОЛФО

(Старац мало погрбљен, слабих и несигурних ногу, и хода сиједе и ћелаве главе, бијелих бакенбарда и кратких густих брнова, ослања се на палицу, уђе кроз средињу завјесе, па јако пријатно и љубазно): А, ту сте, љубимци моји, моји драги мезимци! *(Спази Слава, намргоди се, па мрно преда се):* Зар је овај још ту? *(Гласно и љубазно Миливоју и Боривоју).* Четворна ће, дјецо, синци, започети; а ви сте се обећали и обрели за игру. *(Даде знак у дно и завјеса се отвори. Види се друштво које се шета и сједи по дворници, а послужитељи их послужују сладоледом и посланицама. Музика је престала).* Ено, погледајте! *(У тај мах засвира музика увод у четворку. У четворци музика свира сваку фигуру мотивима друге народности. Прву фигуру немачки; другу фигуру мађарски; трећу фигуру талијански; четврту фигуру румунски; пету фигуру бечки; шесту фигуру славенски).* Суиграчице вас жудно ишченују: тебе, Миливоје, маркиза Стела Розина; а тебе, Боривоје, моја супруга Етелна. Пожурите се, дјецо, пожурите. Углед, и фини тант изискују да сте што прије тамо.

ЉУБЉАНКА
ГОРИЦА

(Заједно): А ми?

РОДОЛФО

(Смијешећи се љубазно): За вас, моје миле и драге, за вас биће друга игра; почекајте и стрпите се. *(Преда се, полугласно).* А та неће никада ни доћи. *(Гласно Миливоју и Боривоју).* Идите, моји драги штићеници, идите. *(Миливој и Боривој оду оборене главе. Види се како Миливој приступа Стели, која сједи на лијевој страни дворнице у*

дивној ружичастој хаљини; а Боривој приступа Етелки, која сједи на десној страни. Обојица се прикажу, узму своје суиграчице под руку и ступају у редове играча, један другоме преко пута, али као први парови према гледаоцима. Музика свира тако да не квари и не смета приказивању напријед. Игра отпочне. У четворци су, као ранжери, два дебела Семита. На крају сване колоне стоји по један и управља. Један је у фрак — оделу, са округлим бакенбардима, цвикером веома дебелим ланцем на сахату и многим великим прстењем на рукама. Позади у џепу од фрака вире му новине. Други је у мађарском народном салонском оделу, пуне браде и великих ушилиених бркова. Цвинер и дебео ланац на сахату и грдно прстење на прстима. И њему вире мађарске новине из џепова од атиле, позади. Од времена на вријеме, управљајући игром, бацају лакоме погледе напријед на Родолфа и Славу).

СЛАВО

(Приступи Љубљанци и Горици): Ходите, моје штићенице, над вас ваши вјереници тако оставише, одвешће вас стари Славо у дворницу. (Хоће да их поведе).

РОДОЛФО

(Ступи живо међу њих, па малом иронијом Славу): На једну или двије ријечи. Нек твоје мезимице иду саме, за њих је и тако добро. Хоћу с тобом коју важну да пробесједим.

СЛАВО

(Достојанствено): Хоћу увијек и свагда. (Дјевојкама). Пођите само, дјецо мила, слободно и с надом у Бога и у вашег Слава, пођите. (Покаже у дно на велики стуб, о коме виси слика Гундулићева). Ондје сједите. Под штитом сјенке онога генија будите стрпљиве и чекајте.

ЉУБЉАНКА

ГОРИЦА

(Заједно, послушно): Добро, дједа, слушамо вас.

СЛАВО

(Задовољно): Тако, драга дјецо, а Славова је брига за вас, он бдије над вама и вашом будућношћу. Идите. *(Оне обе оду, обићу играче и сједну гдје им је казано Родолфу).* Шта тражиш од мене, шта желиш?

РОДОЛФО

(Живо): Шта тражим? Тражим да ми кажеш шта ћеш у овом дому, који стоји под мојим старатељством и заштитом, и који је управо мој.

СЛАВО

(Као прије): Твој?! А ја бих опет рекао да је управо мој, и ако је за сад под твојим старатељством и заштитом. Мој је по крви и по сродству и свему и свачему... Шта тражим? Тражим срећу и сигурни опстанак мојијех рођака, који су још непунулетни, те да бдијем над њима, да их халапљивост твоје супруге не упропасти и не уништи.

РОДОЛФО

(Као прије): А ја желим да се тога манеш и оставиш. Моји су они и везани везом прошлости и традицијом, па и по имању и заједничком живљењу с претцима моје супруге, те с тога морају остати нераздвојни и под закриљем мојим и моје супруге. С тога баш и хоћу да једнога од њих оженим питомом и племенитом мојом сестричином Стелом, те да се у ову бујну и вечито незахвалну крв унесе питомости и послушности и да их она води и упућује на истрајну покорност.

СЛАВО

(Горко): Везе и заједница! Шта добише они од тога, шта добише од везе и заједнице, шта ли њихови претци? Претци имађаху од тога само дужности, послушности, ропске оданости и само давања у свему, а поглавито у крви, а никаква права ни примања. А ови млади, данашњи, милост: да уз све јуно што им претне постизаше, ако хоће да буду добри послушници свога старатеља и своје

тете, да им се могу исисати и сви животни сонови, те да тим соновима издржаваш и храниш рођака своје и своје супруге; и да сматрају још за срећу, ако буду збрисани с лица земље, а у корист твоју, а поглавито у корист твоје супруге, чија је вјерност према теби јако сумњива.

РОДОЛФО

Славо, ти се заборављаш.

СЛАВО

(Наставља): А што се тиче прошлости и традиција... боље би учинио да их ниси ни спомињао. Прошлост и традиција!... Прошлост им је пуна крвавих жртава, као ни у кога. А традиције су тако пуне ужаса, да ме гроза хвата и спомињати их. И за све то једина им је награда да се једва смију звати својим именима, и да једва смију животарити и то увјек под туђим господством као вјечити малољетници, па ипак и то да сматрају још као највишу милост од свога узвишеног старатеља и вајног заштитника. Као што и сад хоћеш да им једном или другом наметнеш твоју сестричину за жену, те да преко ње обезбедиш себи и даље вјечито господство над њима, а у првом реду твоје супруге. А ја опет желим, као други, Богом одређени старатељ, да то на основу права и закона, не само човјечанских, него и природних спречим, те да се ожене од своје крви и рода, по своме срцу и вољи и по користима њихова дома и њиховијем најсветијем жртвама стеченог права, и да они својим властитим животом живе, а не да увек буду врело снаге, моћи и блага, које се немилице харчи, трошећи њихов зној и њихову крв вазда на туђинске користи и циљеве, одржавајући тиме живот вазда другому и другому, а на своју рођену пропаст!

РОДОЛФО

(Убезекнуто): И ти би се зар усудио?

СЛАВО

(Стално): На основу права и закона човјечанских, увек и свакад!

РОДОЛФО

(Осврне се зловољно): Ова ме музика дражи и буну. *(Оде хитро у дно и даде знак да се затвори завеса, па онда ступи напријед, па Славу мало оштрије).* И ти се надаш да ћеш то и постићи?!

Појава IV
РОДОЛФО и СЛАВО.

СЛАВО

(Као прије): Хоћу; само ако међу њима буде праве братске љубави и слоге.

РОДОЛФО

(Горким осмијехом): Ха, у то се ти уздаш?

СЛАВО

Да; јер то је једина чврста основа њихове срећне будућности.

РОДОЛФО

(Као прије): Љубав и слога! Зар нод њих? Ха, ха, ха!

СЛАВО

(Мирно): Смијеш се чудним смјехом. Разумијем те. Знаш да си све спремио да одржиш неслогу и раздор; али заборављаш да у њима тече иста крв и да ће доћи вријеме, кад ће се ипак разумјети, а на то ће их нагнати њихове рођене користи. Доћи ће дан кад ће пасти веза с њиховијех очију, коју су им ти тако чврсто и немилосрдно па и незахвално привезао. А ту везу одбациће њихов умни и морални напредак, који расте гигантским кораком и који никаква сила неће моћи задржати, па ни твоја. Доћи ће дан, кад ће они у том напретну постати зрели и свесни свога положаја и своје битности, и тад ће престати њихово малољетство; они ће постати пунољетни и разумјеће своје право и гдје лежи темељ њихове заједничке среће.

РОДОЛФО

И ти вјерујеш у то?

СЛАВО

Као у Бога!

РОДОЛФО

(Као прије): Ех, ја нећу да те тржем из тих твојих слатких снова; љуљнај се и њихај и даље у том слатком и празном заносу. Доћи ће дан над ћу се опет слатко *(смије се)* насмијати твојим сањаријама и над ти се мој смијех неће учинити тако чудан, као мало прије. Ти сањај, а ја ћу да дјелам.

СЛАВО

Нису ово снови, па нека су и снови, они ће се, знај, претворити у јаву и истину.

РОДОЛФО

(Мало узбуђено): Нинад!

СЛАВО

Твој поступак према њима, јамчи ми за то.

РОДОЛФО

(Изненађење): Мој поступак?! А зар не учиних све и сва за њих? Зар их ја не одржах у животу, не одгајих и не подигох; зар их не цивилизовах и просвијетих; зар их ја не учиних људима од угледа и значаја?!

СЛАВО

Не! Већ њихова властита воља, снага и прегнуће. Па и да си то учинио, то ипак подмашује жртве које ти принеше. А овим последњим чином, којим их дајеш и даде туђину на милост и немилост, хоћеш у њима да уништиш свану благодарност према теби.

РОДОЛФО

А којем и каквом туђину их хоћу да предам?

СЛАВО

Својој новој супрузи, те да она, користећи се твојим старатељством, ужива све плодове снаге и блага, која

се у ова два млада и снажна човјека, пуна будућности и живота, налазе; а сијући међу њих и ширећи вјечити раздор, под твојом заштитом, спрема им гроб.

РОДОЛФО

Славо, ти ме изазиваш!

СЛАВО

Да; јер хоћу да те нагнам, да једном увидиш, шта они све учинише за тебе и да су они једини, који твојој старости животне снаге пружају и да су они једини који твој истрошени живот одржавају.

РОДОЛФО

Зар мој живот истрошен?!

СЛАВО

Да, и тек што се није последња жишна у њему угасила. Па умјесто да их бар при крају томе пригрлиш на срце, ти их гураш у пропаст, у којој треба да угине све што је њихово; да им се наметне туђа капа, па да по тој капи управљају све своје тежње и жеље, а не по својем срцу, својим осећајима и својој памети.

РОДОЛФО

Славо, Славо, ти ме твојом дрскошћу, према мени и мојој супрузи, нагониш да ти отворено кажем, да ћеш исцрпсти моје стрпљење и да ћеш ме принудити да те заједно с твојим унукама уклоним са свим из овога дома, који треба да служи нашим заједничким смјеровима и користима, јер то захтјева наш опстанак.

СЛАВО

Заједници смјерови? А зар тежиште заједничких смјерова ваших лежи само у томе, да су они увјек туђа подлога и тле, на коме да се шири увјек туђа моћ и туђе господство и благовање? А гдје је равноправност? Зар не треба да је то стожер заједничких смјерова и користи и најчврћи стуб свачијег праведног опстанка?!

РОДОЛФО

(Иронично): На то питање нећу да ти одговорим. На то ће ти одговорити скоро будућност твојих рођака, а мојијех љубимаца и штићеника. Твоје су теорије смијешне — нећу да кажем друго — и ја ћу те увјерити да ће твоја дрскост наићи код мене само на смијех, и да ће крај наше перпирке бити пропраћен не само смјехом мојим, него моје супруге и моје миле рођане Стеле, него и најслађим смјехом мојијех малољетника и штићеника.

СЛАВО

(Мирно и достојанствено): Ја ћу чекати и дочекати тај крај.

РОДОЛФО

(Смијући се): Ех, онда на дјело! А крај ће показати коме припадају сузе, а коме смијех.

СЛАВО

Прихваћам и уклањам се. *(Изиде кроз завјесу).*

Појава V

РОДОЛФО, ЕТЕЛКА и БОРИВОЈ.

РОДОЛФО

(Смијући се, преда се): Да смијешан, смијешан ли је Славо! Ха, ха, ха! Зар у старости нашој да се не користимо свим што нас може подмладити и одржати?! Зар да пустимо да нам се изманне нечија снага и моћ, па да нас својијем бујним напретном и развитном надмаши и наткрили?! Ха, ха, ха! *(Музика престане).*

Појава VI

ПРЕЂАШЊИ и СЛАВО за завјесом.

БОРИВОЈ

(Ушав средином с Етелком): Ево, драга и узвишена тетице, поштованог и узвишеног заштитника и старате-

ља. Овдје се можете и мало одморити. *(Покаже јој канапе лијево).*

ЕТЕЛКА

(Жена око шездесет година; на њој се виде трагови љепоте, али сад је на њој све лажно, власи и све остало, да би тиме прикрила своју старост, стара пријатна конекта): О, драги и узвишени супруже, *(сједајући на канапе)* ви не можете ни замислити, како, је ваш млади штићеник Боривој мио и пријатан.

БОРИВОЈ

(Клањајући се): О, узвишена тетице...

РОДОЛФО

(Задовољним осмјехом): Зар ви то не знадoste — мила моја?!

ЕТЕЛКА

И да сам ја на мјесто ваше драге сестричине Стелице, ја се доиста не бих могла ријешити кога од њих да изаберам — Миливоја или Боривоја.

РОДОЛФО

(Као прије): О, та они су ми обојица доиста красни и дивни!

БОРИВОЈ

(Мало застиђен): Узвишени старатељу...

ЕТЕЛКА

(Упадне живо): Ну, ну; нинанве претјеране скромности, јер она постаје смијешна, кад се суноби са суштом истином.

РОДОЛФО

(Живо): Тако је.

ЕТЕЛКА

Па да сте само видјели, узвишени супруже, како Стелини заносни погледи почивају на Миливоју, па одмах затим сањалачки лутају по дворници и гостима, тражећи нудно Боривоја!

РОДОЛФО

Ах! Та може ли бити?

БОРИВОЈ

Али, узвишени наши заштитници — допустите и мени коју ријеч. Ја не разумијем, на што би то све и било, тај занос и сањање младе Маркизице, над ми већ имамо своје вјеренице, које волимо, којима и ријеч дадосмо и заклетву вјерности положисмо.

РОДОЛФО

(Живо): Зар Горици?

ЕТЕЛКА

(Тако исто): Зар Љубљанци?

БОРИВОЈ

(Мало живље): Да. Наша су срца већ њихова; наши снови и душе сањају само о њима.

РОДОЛФО

Фантасије малољетника, који не умију да увиде своју праву корист.

ЕТЕЛКА

Дјетињске сањарије, које не могу да разликују праву племенитост и питомост од суровости и дивљине.

БОРИВОЈ

(Мало увријеђен): Шта, зар су Горица и Љубљанка сурове и дивље?

ЕТЕЛКА

Да. За то и прегосмо ја и ваш узвишени заштитник, да једнога од вас оженимо дивном и племенитом маркизицом Стелицом, те да вас и ваше племе припитомимо и подигнемо на ступањ праве племенитости и да вас тако с нама изравнамо.

РОДОЛФО

Да; па да вас, тако изједначене с нама, помажемо и штитимо.

БОРИВОЈ

Али... ја се не могу одрећи своје вјеренице, а тако ни Миливој; јер нас за њих вежу осјећаји срца, крв, обичаји и језик, па и ако су сурове и дивље, опет су оне наше, нама разумљивије, а то је јемство за вјечиту хармонију међу нама.

РОДОЛФО

Али, но добије Стелину руку, добиће и приморске баштине за своје подложнине; а то је баштина на коју обојица тако жељно погледате, а која се само супругу Стелином може убаштинити.

БОРИВОЈ

(Достојанствено): По ту цијену, не примам тану баштину.

ЕТЕЛКА

И ти не пристајеш?

РОДОЛФО

И ти одбијаш?

БОРИВОЈ

(Као прије, стално): Одбијам!

ЕТЕЛКА

(Смијешећи се): Е, онда ће пристати Миливој.

БОРИВОЈ

(Одсудно): Неће никада!

РОДОЛФО

(Смијешећи се): За танву заручницу и танву баштину, одмах.

БОРИВОЈ

И опет вам велим: он то неће учинити никад!

РОДОЛФО

То је наше и његово. Него зови га часом и пошљи овамо.

БОРИВОЈ

С драге воље; то вам могу учинити.

ЕТЕЛКА

А ви дотле будите кавалир и замијените га код Стелице.

БОРИВОЈ

То ћу вам учинити од срца; али оно нинад ни ја ни Миливој. *(Поклони се и пође средином завјесе ту га пресретне Славо).*

СЛАВО

(Полугласно): Добро си учинио, сине.

БОРИВОЈ

(Изненађен, полугласно): Славо!

СЛАВО

(Као прије): Пст! Моје око и ухо будно је вазда; а, мој дух бдије над вама. Иди. *(Боривој изиде, а Слава нестане за завјесом)*

Појава VII

Пређашњи без БОРИВОЈА.

РОДОЛФО

(По својој старости ишао је за то вријеме полако Етелки, смијешећи се слатко): Како је овај млади човјек упоран и тврдоглав!

ЕТЕЛКА

(Такође смијешећи се): Па ипак ће бити мек као памук, само стрпљења. Ја сам Стелицу већ спремила на све, она зна све моје жеље и намјере; разумије свани мој миг, а вјешта је свему.

РОДОЛФ

(Задовољно смјешкајући се): Врло добро учинисте, мила моја, што Боривоју вргосте у срце искру нара, као да га Стелица воли. У срцу ових таштих и поносних младића може таква искра, у даној и згодној прилици, много, јако много да учини.

ЕТЕЛКА

(Живо): Само треба то распламтити у страст, и тад су они наши. Разбукти ли се једном у њих ревноност таштине и поноса, та ватра изазваће раздор и вјечиту мржњу међу њима, па ано се још подстанке грамљивост... те три страсти обезбједиће нам вјечиту превласт над њима.

РОДОЛФО

Смишљено је дивно, само сад живо на посао. *(Окрене се и спази Миливоја који долази средином завјесе):* Пст! Ево га!

Појава VIII

МИЛИВОЈ и пређашњи.

(Чим се Миливој појави, притрче обоје живо њему јако љубазни и са слатким смијешењем).

РОДОЛФО

(Милујући га по образу): А, ти си, већ! Јеси ли ми се уморио, драги штићениче мој?

МИЛИВОЈ

О, напротив. Игра ми бијаше мила и пријатна.

ЕТЕЛКА

(Милујући га живо по другом образу): А дивна Стелица још милија и дража; је ли?

МИЛИВОЈ

Не поричем. Али...

РОДОЛФО

Та да она није тако мила и дивна, не би и другима око замицало за њу.

ЕТЕЛНА

А уз ту милину и драж, још њезино огромно наслеђе и голема свота, која ће служити једино као потпора њезину супругу.

РОДОЛФО

Који ће бити изабраник између најсрећнијих, ако је добије.

МИЛИВОЈ

(Немарно): Нека, нека је добије тај најсрећнији изабраник, ја имам своје мило злато, које је моме срцу драго. А у заједници с мојим братом Боривојем и нашијем вјереницама... уздићи ћемо наш дом и наше племе.

РОДОЛФО

(Иронично): У заједници? ...

ЕТЕЛНА

(Као и Родолфо): С Боривојем?

МИЛИВОЈ

(С увјерењем): Да.

РОДОЛФО

Да смјешне ли дјетињарије.. ха, ха, ха!

МИЛИВОЈ

(Изненађен): Али шта је вама, каква иронија, какав смијех?!

РОДОЛФО

(Као прије): Је ли он и његово племе једнога имена с тобом и твојим племеном?

МИЛИВОЈ

(Мало збуњено): Није.

ЕТЕЛКА

(Као прије): Је ли вам вјера иста?

МИЛИВОЈ

(Као прије): Није.

РОДОЛФО

Па кад није ни једно од тога, могу ли вам тад и користи бити једне и исте?

МИЛИВОЈ

(Прибрав се мало): Могу. Ово је наш заједнички дом, дакле нам и користи морају бити заједничке. Вјера његова бијаше још много раније вјера мојијех предака, него ли његовијех. А име? Име наших старих бијаше једно и исто, као што и сад има исто значење у двије рјечи, и које би тако дивно звучило у заједничком натпису на нашем заједничком дому. Буре, кроз које наше племе прође, промијенише и вјеру и име, не кривицом нашијех предака, но кривицом пуна случаја. Па зар за љубав худа и паносна случаја да се раздвоје браћа, браћа рођена од једнога оца и мајке; браћа по поријеклу, по крви и језику? Не, не, никада!

РОДОЛФО

(Једнако ироничним осмијехом): И ти вјерујеш и поред онога што вас битно дијели у истрајност ваше заједнице и ваше заједничке будућности?

МИЛИВОЈ

(Стално): Вјерујем.

ЕТЕЛКА

(Као и Родолфо): Па кад вјерујете, онда јамачно тражите и држите, да та вјера треба и мора бити и с друге стране оправдана?

МИЛИВОЈ

Несумњиво.

РОДОЛФО

(Као прије): И да треба не само да је оправдана, него и тврда и стална као стијена.

МИЛИВОЈ

Непобитно!

ЕТЕЛКА

Тако је. А и над бих ја вам сад казала да се под том лажном маском братства крије... пријеvara?

РОДОЛФО

Крије срамно — издајство!

МИЛИВОЈ

(Тргне се): Није могуће!

РОДОЛФО

Али, над би то била ипак сушта истина?

ЕТЕЛКА

Над би вам се то доказало тако јасно, као што је јасна зрана свијетлога сунца?

МИЛИВОЈ

Није могуће, и опет велим: то је немогуће!

РОДОЛФО

(Лукавим осмијехом): Ти знаш... да Боривој баш оад бијаше оvdје.

ЕТЕЛКА

(Као и Родолфо): И баш сад одавдје оде, под изговором, да вас зовне по нашем позиву.

МИЛИВОЈ

Да.

РОДОЛФО

Али то не бијаше истина.

ЕТЕЛКА

Већ са свијем ради другижих циљева.

МИЛИВОЈ

(Зачуђено): Не знам шта хоћете тијем да кажете.

РОДОЛФО

Вјерујем да не знаш.

ЕТЕЛКА

(Живо): Као ни повод ни узрок његовом доласку.

МИЛИВОЈ

Не могу ни да наслутим... зато говорите.

РОДОЛФО

(Као прије): Он дође с мојом узвишеном супругом мени, па ми повјерљиво рече да жели...

МИЛИВОЈ

(Живо): Шта?

ЕТЕЛКА

Да њему уступимо Стелину руку.

МИЛИВОЈ

(Пренерашен): Њему?!

РОДОЛФО

Ми чисто не вјеровасмо, јер вас волимо подједнако.

ЕТЕЛКА

(Упадне у ријеч): И хтједосмо се увјерити на којој је страни искреност.

МИЛИВОЈ

(Радознало): Па?

РОДОЛФО

(Лукаво и тихо): Па он не само да тражи Стелину руку, него још више и јаче циља на њезину баштину.

МИЛИВОЈ

(Чудом): Зар он?!

ЕТЕЛКА

(Као и Родолфо): И на потпору њезинијех рођана.

МИЛИВОЈ

(Све у већем чуду): Зар Боривој?!

РОДОЛФО

И то све зато, да тебе и твоје потисне.

ЕТЕЛКА

Да овлада вашим домом и вашим племеном.

МИЛИВОЈ

(Још у већем чуду): Та је ли могуће?! Зар Боривој, који ме мало час онако страховито преклињаше, одвраћаше из зебње да ја... Али, не, не; то је немогућно!

РОДОЛФО

Немогућно? Та баш то његово одвраћање тврди да је могућно. То бијаше само вјештина његове лукавости, којом хтједе да прикрије своју варку.

ЕТЕЛКА

И да вас лакше обмане и заведе.

МИЛИВОЈ

(У великој борби, очајно): Он! ... Он! ... О крви наша, о претци наши!

РОДОЛФО

Па кад те обмане, да подјарми тебе и све што је твоје; да тад силом своје надмоћности нагна и тебе и твоје да примите његову и његових вјеру.

ЕТЕЛКА

И тако да вам збрише и име и понос ваш, вашу највишу светињу... име предана... те да само његово и његових сија и свијетли на овому дому, а вас и наших да нестане с лица земље!

МИЛИВОЈ

(У крајњем очајању): Ох, нена је прок... али, не, не; још не вјерујем.

РОДОЛФО

(Отвори мало завјесу у средини): А ти погледај тамо (види се како Боривој живо разговара са Стелом у дубини дворнице, гдје је и остало друштво) и увјери се. *(Миливој погледа тако и остане као снамењен).*

ЕТЕЛКА

Гледај, гледај. Сад баш наваљује на њу да му пружи своју руку.

РОДОЛФО

(Пакосним осмијехом): И постигне ли то, онда је све свршено с тобом и твојима.

МИЛИВОЈ

(Као прије): О, нека је проклет, по тисућу пута... проклет!

РОДОЛФО

А с њим је у договору и лукави Славо, који увјек више њему нагиње.

ЕТЕЛКА

А тако исто и ваша красна Љубљанка и његова мила Горица.

МИЛИВОЈ

(Јурнути у дубину): Ох, та сад ћу га смрвити!

РОДОЛФО

(Затворив завјесу): Не: боље ое пожури да задобијеш Стелицу руку и срце.

МИЛИВОЈ

(Пошав завјеси): Одох тамо.

ЕТЕЛКА

Не, ми ћемо је махом послати.

РОДОЛФО

Па сврши журно.

ЕТЕЛКА

И претјечи га.

МИЛИВОЈ

Ох, само брзо, срце хоће да ми прсне од бола. *(Падне очајно на једно канапе).*

РОДОЛФО

(Излазећи у дно тихо Етелни, слатко смијући се): Дивно нам пође за руком смјер! Раздор је неизбјежан, а с њим и наше господство до вијека.

ЕТЕЛКА

(Тако исто): А ова ватрена крв не тражи разбора и потпуног увјерења. На жестини њихове нарави и њихова срца сагореће сами своја чила крила. *(Изиду обоје кроз завјесу тихо и слатко смијући се).*

Појава IX

СЛАВО и МИЛИВОЈ, па затим ЉУБЉАНКА
и ГОРИЦА.

СЛАВО

(Појави се из дна кроз завјесу, чим оних првих нес-тане, па полугласно, преда се): И ухвати се, биједник, у замку. *(Приступи Миливоју, па благо):* Дијете моје, сине, дођи к себи. *(Кад је Славо ушао, види се гдје иза њега остадоше за завјесом Љубљанка и Горица).*

МИЛИВОЈ

(Прене се, па збуњено): Ко си? Шта ћеш?

СЛАВО

(Као прије): Ја сам, сине, стари Славо, замјеник и представник: дух твојих предака.

МИЛИВОЈ

(Скочи бјесно): А, ти си... издајнице!

СЛАВО

(Громко): Издајник си ти, лакоумни грешнице! *(После ћутања).* Ја знам све, чуо сам све; за то дај да ти кажем, да ти објасним.

МИЛИВОЈ

Никаква говора, никаква објашњења, јер и ја знам све, па зато ни ријечи!

СЛАВО

Само једну циглу ријеч, која ће збацити вео, којим ти застријеше вид...

МИЛИВОЈ

(Бјесно): Ни ријечи... или...

СЛАВО

(Окрене се живо у дно): Овамо, дјецо, ви које чусте све што се збило. *(Љубљанка и Горица уђу).* Проговори му ти, Љубљанка, која си најближа срцу му, нека му твој звонки глас, пун љубавне чари, продре у ово заблудјело и преварено срце.

МИЛИВОЈ

(Као прије): Нена нико не проговори ни ријечи... издајници!

ЉУБЉАНКА

Иако тано страховито пријетиш, ипак моје срце, твоја ријеч дата, твоја заклетва дају ми права; а врх свега твоја љубав, којом заведе моју душу... и испуни је надама рајсне будућности...

МИЛИВОЈ

И ти се усуђујеш дозивати се на то?

ЉУБЉАНКА

Да. Па си сад, уловљен танком мрежицом ласне и варке, заборавио на своју прву вјереницу Богом намијењену; газиш ријеч и заклетву, ради пусте обмане, те уваљујеш у пропаст и себе и нас.

МИЛИВОЈ

(Као прије): Узалуд се мучиш. Глас твој невјернички, мјесто да ме стишава, он ме жаца као змија својим отровним језиком. Умунни!

ГОРИЦА

Зар да она умукне, која бијаше, која је и сад узор вјерности, узор љубави и прегорења према теби, који за хатар таште превласти жртвујеш и себе и њу и нас биједнице, сиротице, које остави и свијет и Бог и које имамо још за живот да благодаримо цигло духу вјернога и старога нашега Слава...

СЛАВО

Тако, дјецо, ваша љубав и очај нека продру у то залутало срце, нек види, нек се увјери на којој је страни гријех.....

МИЛИВОЈ

(Кратко): На вашој!

СЛАВО

(Тужно): О, јаднице, о, заслијепљениче!

МИЛИВОЈ

Заслијепљени сте ви, ви сви сте издајници!

ГОРИЦА

Зар ми?!

ЉУБЉАННА

Зар и ја?! *(У исти мах).*

СЛАВО

Зар и стари Славо?!

МИЛИВОЈ

Да. Али, као што ви желите мене и моје потиснути, претопити, збрисати с лица земље: тако ћу ја вас и ваше потчинити, заробити, уништити, да вам више ни трага не буде.

ГОРИЦА

Па и своју вјереницу, која је сама чиста, узвишена и света љубав према теби?

МИЛИВОЈ

(Горко): Да.

ЉУБЉАНКА

Па и њену сестру, без које ти нема опстанка ни среће?

МИЛИВОЈ

(С горчином и мржњом): Да.

СЛАВО

Па и старог, несебиног и драговољног твога заштитника, пријатеља и савјетника. Слава?

МИЛИВОЈ

(Стално, као прије): Да!

Појава X

Пређашњи и БОРИВОЈ.

БОРИВОЈ

(Ушао је још за вријеме Славовог говора, па изненађено): Шта је то овдје, каква распра и препирка, која привуче пажњу и учини жагор чак међу гостима у великој дворници?

ГОРИЦА

Ах, ти си Боривоје! Овамо пред овога невјеру, који хоће да нас упропасти.

ЉУБЉАНКА

Пред овога кршитеља заклетве, који хоће све да нас уништи!

БОРИВОЈ

(Зачуђено): Али, шта се то збива овдје, ја не разумијем ни ријечи; зар Миливој да нас упропасти, да нас уништи? То је немогућно!

МИЛИВОЈ

(Горким и болним осмјехом): Немогућно? Ха, ха, ха! Гле лисца, како се чини невјешт свему. Немогућно?! Да,

тако и ја мишљах и вјерових, али се преварих. (*Боривоју жестином*): И ти још питаш? ... Ха, ха, ха! Подмуклицо, вјероломниче, издајниче!

БОРИВОЈ

(*Пренеражен*): Вјероломник, издајник! Зар ја, твој брат?

МИЛИВОЈ

(*Гњевно*): Ми нисмо више браћа, од сад па до вјена!

БОРИВОЈ

Јеси ли побјеснио?

МИЛИВОЈ

(*Као прије*): Да, јесам. Побјеснио сам од бијеса, који ми ти у срце врже... небрате. Из очију мојих одлазите сви!

БОРИВОЈ

И без ријечи, објашњења и споразума!

МИЛИВОЈ

Из очију рекох још једном, или...

БОРИВОЈ

И ти нас прогониш и одбацујеш?

МИЛИВОЈ

(*Стално*): За свагда!

БОРИВОЈ

Не чини то, тако ти оне искрице правог братинства и чистог и непомућеног домољубља, које мора да још тиња у твоме срцу!

ЉУБЉАНКА

Не чини то, тако ти љубави моје!

ГОРИЦА

Тако ти моје сестринске милости!

СЛАВО

Тако ти искуства старости моје... промисли се!

МИЛИВОЈ

(Изван себе): Ни ријечи! У моме срцу нема ништа, до само освете, и опет освете. Уклањајте се на мах, или живога ми и силнога Бопа осветника... крв ће се пролити на очи наших предака и наших узвишених гостију! *(Пође њима помамно).* Рекох: уклањајте се!

БОРИВОЈ

Добро; нећ буде и то. Проклетство и казна на оне, који вргоше међу нас кост раздора и неслоге, који пријети да нас обојицу сатре и уништи! Крв браће нена падне на оне који спремају гроб нашем дому и огњишту!

СЛАВО

Хајдмо, дјецо, уклонимо се испред буре, која ће на-ко брзо дође... срце ми слуги... још брже минути. Уклонимо се и избегнимо заједнички срам и поругу, пред друштвом и свијетом. *(Пођу сви према средини завјесе. Славо је узео Љубљанку и Горицу за руке и изводи их).*

БОРИВОЈ

(Застав громко): Упамти твоје рјечи... и чувај се да се не... покајеш!

МИЛИВОЈ

(С увјерењем): Никад! *(При излазу Слава и осталих, сукобе се код завјесе с Родолфом, Етелном и Стелом. Родолфо и Етелка их подсмјешљиво гледају, докле ови погружени и сетни пролазе. Стела уђе, а остали сви остану са завјесом).*

Појава XI

СТЕЛА и МИЛИВОЈ.

МИЛИВОЈ

(Докле они излазе очајно преда се): О, невјерства, о, нечувена издајства!

СТЕЛА

(Ванредно лијепа жена, отворено јасних жутијех власи, црних очију, обрва и трепавица, у врло елегантном одјелу ружичасте боје; сва је сушта сласт и љупкост; понашање јој је скроз господско): А, ви сте, сињоре, овдје? Зашто бјежите из друштва, гдје сте окружени сјајем и пријатношћу?

МИЛИВОЈ

(Врло удворно): О, молим по тисућу пута за извињење, што вас одмах не спазих. *(Покаже јој канапе десно).* Хоћете ли бити тако добри, да ме удостојите једнога часна? . . .

СТЕЛА

(Мало кокетно): О, certo, certissimo, и стотином, мили домаћине! *(Сједне)*

МИЛИВОЈ

(Сједајући до ње, узбуђено): Вама је позната намјера и циљ ове свечаности и Вашега доласка?

СТЕЛА

Да: и морам рећи да су премашена сва моја очекивања, сва моја надања. Толики сјај, толика пријатност, гостољубље о коме и не сањах. . . *(Погледа га значајно).* Само на лицу домаћина видим неке облине. Је ли вас, mio bel cavaliere, мој долазак сневеселио?

МИЛИВОЈ

(Прене се): Не, зар би сте то молги и помислити? Али ја изазвао борбу у моме срцу и души. Ја и не слухтих да ћу угледати толику љепоту, толику бајност, толику чар, па ми се сад једнако намеће питање: јесам ли вриједан, јесам ли достојан оване рајске љепотице. . . и хоће ли ме танав дивни анђеоски створ доиста моћи од срца љубити? . . .

СТЕЛА

(Тихо): О, Dio aiutami! *(Гласно).* Не тајим, и хоћу искрено да признам, и ако се виђасмо над и над још као дјеца, при објави мога узвишенога ујана за наш полазак

амо и саопштењу његове воље, да се међу нама склопи брачна веза... над год на вас помислих, срце ми чудновати уздрхтаваше, а из душе шапуташе гласан: какав ли је сад, као одрастао, као човјек? Хоћеш ли у њему наћи слину твојих снова, и ако нађеш... хоће ли те хтјети вољети, хоће ли те хтјети усрећити? (*Ватрено*). А сад ми... гледајући вас у потпуној мушкој љепоти... дршће још јаче и бије још силније, јер видим све своје идеале премашене и наткрпљене! (*Заклони се лепезом као обузета стидом*). Опростите... срце и против воље надвлада памет, а памет нагна руменило стида у образе... занесе ме... љубав!

МИЛИВОЈ

(*Усхићен*): И ти ме доиста волиш?

СТЕЛА

(*Још једнако застиђена, тихо*): Волим те, као што цвијет воли росу, као што воли свјетлост зране јарнога сунашца... Perdona mi Madonna!

МИЛИВОЈ

(*Као прије*): И заклињеш ми се на вјечиту вјерност?

СТЕЛА

Докле дишем дахом којим нам Господин Бог даде живот!

МИЛИВОЈ

А хоће ли ме твоја својта и родбина примити искрено и од срца, и помагати ме да уништим своје непријатеље и уздингем славу мога дома и мога племена?

СТЕЛА

(*Уклони лепезу*): Ја сам љубимче њихово, што ја само пожелим... учињено је, и докле год будеш владао мојим срцем, њихова помоћ ти је сигурна.

МИЛИВОЈ

Још само једну ријеч: је ли истина да Боривој тражаше твоју руну?

СТЕЛА

Баш мало час ме преклињаше да му је поклоним.

МИЛИВОЈ

(Жудно): А ти?

СТЕЛА

(Одсудно): Ја га одбих.

МИЛИВОЈ

(У заносу): Кад је тано, онда падам на кољена пре-
да те, обожавања вриједни анђеле! *(Хоће да клекне).*

СТЕЛА

(Живо): Не, већ на вјерно ти срце, избраниче мој!
(Рашири руке, а Миливој јој падне у наручја).

МИЛИВОЈ

(Као прије): О, божице моја!

Појава XII

РОДОЛФО, ЕТЕЛКА, СЛАВО, БОРИВОЈ, ЉУБЉАНКА,
ГОРИЦА, пређашњи, гости и слуге.

РОДОЛФО

(Појави се при последњим рјечима кроз завјесу са сребрном купом вина у руци, даде знак и завјеса се са свим отвори; за њим Етелка, а за Етелком ступају на лијеву страну Славо, Боривој, Љубљанка, Горица, дочим се први с Миливојем и Стелом групишу десно од гледалаца, а гости се скупљају у средини позорнице, пред којима су она два Јеврејина Семита). Тако, драга дјецо!

ЕТЕЛКА

Тако, златни моји послушници! *(Ова два Јеврејина трљају задовољно руке).*

РОДОЛФО

(Живо): Јеси ли већ исписао погодбе?

ЕТЕЛКА

(Тако исто): Јесте ли га испунили нагодбама?

МИЛИВОЈ

Молим само мало стрпљења. *(Слуга донесе хартију, мастило и перо на сребрном послужавнику и постави на десни сто).*

БОРИВОЈ

(Преда се): И изневјери нас!

ЉУБЉАНКА

(Цикне): Миливоје! *(Славо је придржи, гости се загледају).*

СЛАВО

(Тихо својима): Мир, дјецо; у моме срцу још тиња нада на наше добро.

РОДОЛФО

(Иронично смијешећи се, приђе Славу, па полугласно): Ну, па честитај ми.

СЛАВО

(Озбиљно и мирно): На чему?

РОДОЛФО

Ну... на успјеху.

СЛАВО

(Као прије): А крај? ... Гдје је крај игри?

РОДОЛФО

Крај? ... ха, ха, ха! У мојој руци. *(Окрене се од њега).*

СЛАВО

Видјећемо.

МИЛИВОЈ

(Потпише и покаже лист): Овај је лист био и чист, на њему нема ни словца, осим мога потписа. Ја га предајем мојој вјереници, да га она по својој вољи и жељи испуни погодбама. *(Преда га галантно Стели, а Стела Етелки).*

СЛАВО

(Преда се): Ха, несрећниче! Скупо ће те стати то ви-тештво.

ЕТЕЛКА

(Блажено): Мила дјецо, прву честитну и први пољубац примите од ваше пресрећне тетице. *(Пољуби их у чело, а они њу у руку).*

ГОСТИ

Честитамо, честитамо! *(Она два Јеврејина насмију се и протрљају задовољно руке, изваде живо биљешнике и стану живо у њима биљешити окрећући се и живо разгледајући по дворници).*

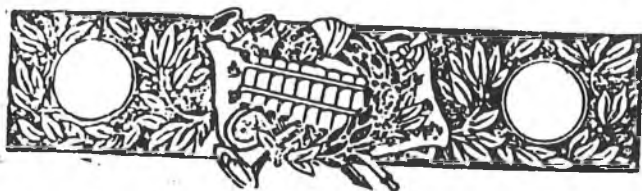
РОДОЛФО

(Усхићено): А ја подижем ову нупу и напијам у здравље вјереника, и њихову срећну и трајну будућност! Живјели! *(Музика засвира туш).*

ГОСТИ

Живјели!

(З А В Е С А)

ЧИН ДРУГИ

(Врло елегантна омања доврница за примање. Лијево и десно столови, канабета и наслоњаче, по најновијој моди. У првој кулиси лијево и десно прозори. Врата у дну и са стране).

Појава I

РОДОЛФО, ЕТЕЛКА и СТЕЛА.

РОДОЛФО

(Сједи десно на канабету): Наша је Стелица заиста красна, њоме ћемо постићи све наше смјерове.

ЕТЕЛКА

Она је драги камен наше замисли. Њезином умјешношћу и вјештином постићи ћемо све што желимо.

СТЕЛА

А како и не? Зар ме ви, узвишени ујаче, не одгајисте и спремисте за ово велико дјело, зар ме ваша узвишена супруга не подржава у томе духу? *La fine giustifica i mezzi!* Под вођством тако мудријих учитеља и савјетника, мени је могућно све. А што ме највише подстиче и соколи, то је јана вјера у вас обоје, да ћете и ви моје жеље испунити и да ћу чинећи вам по вољи, добити оно што је једина жеља мога срца... мога Арпада; учинити

га господарем овога дома и овога племена, богатим, виђеним и мојим супругом.

РОДОЛФО

Та ти награда не гине, јер је то крајна мета нашем циљу, само још ваља уловити у нашу мрежу и Боривоја.

ЕТЕЛКА

(*С поуздањем*): О, тај нам не избјеже, треба га само завадити с братом и уназати му братову невјеру. Та познајем ја још боље ту крв и нарав! То невјерство за бољеће га до срца, а посредством Стелице он је потпуно наш.

РОДОЛФО

У обојице је нарав хитра, ревњива и осветљива; а претјерани понос им је најгрђи непријатељ, који чини да лано превиђају своје рођене користи и тако вазда служе другоме. Зато ваља распалити међу њима такмичење за величином, надмоћношћу једнога над другим, а до потребе закећи у њима и љубомору, која ће их заслијепити са свијем; а као храбри и јуначни обојица, спремиће сами себи гроб.

ЕТЕЛКА

Дивно је и витешно то кољено, које, поред тако велике даровитости, има тако мало тихе мудрости и препредености!

РОДОЛФО

Тим ћемо лакше извршити нашу намјеру и Стелину жељу. Над ова двојица огрезну у неслози и раздору, онда ћемо им намјестити Арпада управитеља њиховијех добара и њихова дома, дати му за супругу Стелицу, и онда ће бити све у реду.

СТЕЛА

Ох, драги ујаче!

ЕТЕЛКА

Да, да, драго дјете; Арпад је већ позван амо и тек што није ту.

СТЕЛА

Ох, узвишена тетице!

РОДОЛФО

Од твога успјеха зависи да Арпада што прије видиш.

СТЕЛА

Заиста?

ЕТЕЛКА

И што прије постигнеш успјех, тим ћеш га прије за-
грлити као вјеренина, а затим као супруга.

РОДОЛФО

Ти знаш цио наш смјер; зато живо на посао!

СТЕЛА

(Узбуђено): О, за такав дар учинићу све!

ЕТЕЛКА

Ти си свјесна својих дражи, којима те Господин Бог
тако обилато љубари и моћи коју ми учитељи твоји у теби
створисмо. Гунни твојим чаробним гласом и размахни тво-
ји вилинским криоцима, па ће они као невини лептири
улећети у нашу мрежу, а на срећу твоју и твога Арпада.
На посао!

РОДОЛФО

На дјело!

СТЕЛА

Ослоните се само на мене, животом мојим јамчим
за све.

РОДОЛФО

Чујем неки ход *(приђе вратима у дну)* извјесно је Ми-
ливој... *(Етелки)*. Уклонимо се у наше одаје. *(Пођу лије-
вим вратима са стране)*.

ЕТЕЛКА

(Идући за њим, полугласно њему): Ох, над успје!

РОДОЛФО

(Тако исто): Онда су Арпад и Стела наши вјерни послушници, а подложници оне двојице... наши вјени робови.

ЕТЕЛКА

(Код врата Стели): Само смишљено!

РОДОЛФО

(Тако исто): Само мудро! *(Изиду).*

СТЕЛА

(Преда се): Bisogna fingere. *(Треба се претварати).*
Ох, све силе моје, напрегните сву вашу снагу и моћ, па створите ткиво гушће и тање од паунових кончића, те да ми намијењени плијен не умакне.

Појава II

СТЕЛА и МИЛИВОЈ.

СТЕЛА

(У сусрет му): Ох, једва те дочеках, mio caro!
(Драги).

МИЛИВОЈ

Иако лећех теби на крили љубави, и ано од јучер свака моја помисао код тебе бијаше, опет ми се чини да нас читави вијекови раздвојише.

СТЕЛА

А мени читава вјечност!

МИЛИВОЈ

(Загрливши је): Па јеси ли ми сретна и задовољна у мојем дому, анђеле мој?

СТЕЛА

Као у својем, драги вјерениче мој! Па ипак има нешто што мути моју срећу...

МИЛИВОЈ

(Живо): Шта то, звијездо моја?

СТЕЛА

(Узме га њежно под руку и иде с њим нанапету): Ходи, сједнимо једно уз друго, па ћу ти рећи. *(Застане па га погледа значајно).* Али, је ли ти ми нећеш зато замјерити?

МИЛИВОЈ

Зар још питаш? Зар сумњаш?!

СТЕЛА

(Сједајући с њиме на канапе): Не, не сумњам. Али страухјем да ме криво не разумијеш; јер видим и сама, и самој ми се чини да ми је та жеља и сувише дјетињаста.

МИЛИВОЈ

Дјетињаста?... А зар ти нијеси дијете, моје анђелче? Изреци је само. Ма каква та твоја жељица била, мени ће бити светиња, и ја ћу је махом испунити; само је искажи... сунашце моје!

СТЕЛА

(Мазно): Знаш, тешко ми је изрећи, јер се бојим да та моја жељица не поремети и не повриједи рођачне осјећаје и добре односе међу тобом и Боривојем.

МИЛИВОЈ

(Плахо): Зар између мене и Боривоја? Онога тврдогавца и отпадника? Између нас је све пренинуто. Ми нијесмо више браћа, ми не имамо ништа више заједничко; ми смо противници и крвни и непријатељи. Ако ће та твоја жеља њему нанијети љутњу и вријед... тим ми је милија и тим ћу је радије испунити. Зато не устени се и не оклевај, изреци је слободно. Та ја чисто горим од жеље, да таку твоју жељу што прије испуним.

СТЕЛА

(Као прије): Па над је тако... али ја ипак не би хтјела да ја будем узрок вашој неслози и раздору; јер ово

што желим, желим једино теби за вољу и ради твога мира и среће; ради твоје величине и славе... а и ради мога мира и спокојства.

МИЛИВОЈ

(Мало нестрпљив): Та говори већ једном; не мучи ме отезањем.

СТЕЛА

Па ево шта је. У вашој дворници су слике.

МИЛИВОЈ

(Прекине је узнемирено): Које слике?

СТЕЛА

(Као уплашена): Да те не увриједих?

МИЛИВОЈ

(Уздржавајући се): Не.

СТЕЛА

Оне на десној страни.

МИЛИВОЈ

(Одахне): Ах!

СТЕЛА

Оне су тако озбиљне... тако мрка погледа и... страшне... да ме чисто страх хвата од њих; бојим их се и... досадне су ми и одвратне.

МИЛИВОЈ

(Живо): Кад је тако, ми ћемо их уклониит, злато моје.

СТЕЛА

(Радосно): Збиља?

МИЛИВОЈ

С мјеста.

СТЕЛА

(Као прије): А на њихово мјесто метнућемо слике из мога дома и мога племена. Је ли тако?

МИЛИВОЈ

Да, мила моја; све ће бити како ти пожелиш. А јеси већ исписала наш брачни уговор?

СТЕЛА

Нијесам.

МИЛИВОЈ

(Изненађен): А зашто?... Зар ти не знаш да ја једва чекам да се то изврши и да сазнам за најсрећнији дан и час мога живота... за дан нашега вјенчања?

СТЕЛА

Прије него што ти на то одговорим... (загледа се у њега) реци; волиш ли ме?

МИЛИВОЈ

(Заносно): Нао душу своју.

СТЕЛА

И ти очекујеш, желиш и тражиш да ти ја то и верујем, је ли?

МИЛИВОЈ

И ти још питаш? Та то је једина и најватренија моја жеља!

СТЕЛА

(Догледа га значајно): А могу ли то?

МИЛИВОЈ

(Малим чуђењем): А шта ти смета? Зар ти ја не учиних и не чиним све по вољи; зар ти мало час не дадох најјаснији доказ моје љубави који треба и мора да збрише и најмању сумњу у теби и да изазове вјеру тврђу од намена?!

СТЕЛА

Да, тако је, тако би требало да је; па ипак, ипак има нешто што ме уздржава, што ми крати да ти сву своју вјеру поклоним, што ми забрањује да ти своје срце и своју душу отворим, те да угледаш у њима оно рајско блаженство, које је створено твојом љубављу.

МИЛИВОЈ

Па шта је то што ми пријечи да угледам то рајско блаженство, да угледам срећу свога живота, да угледам свој рај земаљски?

СТЕЛА

Маленкост једна, једна ситница, која ће ти, надам се, бити по све разумљива; јер како ја могу бити задовољна и сретна, како могу пустити својим жаркијем осјећајима на вољу, како могу занијети својом љубављу... кад су ту особе, чија ме присутност узнемирује и вријеђа, чија лица изазивају у мени срдњу и гњев, чија сама имена већ муте жуч у мени, а углед њиховијех погледа боцна ми срце, а звук њиховијех ријечи жаца ми душу и обасипље болом и љубомором.

МИЛИВОЈ

Ох, како си дивна, како си заносна у тој твојој срдњи и љубавној сумњи! Прозбори твојим чаробним гласом, нека ти гласак прелети једном преко твојијех руменијех усана, назујући та пуста имена... и тако ми љубави моје, тако ми оне чудесне моћи и силе, којом ме спуташе твоје дражи... заклињем ти се, да ће тих, теби мрских, личности на мах нестати и да их твоје јоно никад више неће улгедати. Само говори, назуј!

СТЕЛА

(Молећи га): Још само ту малу жртву, па је онда мир и срећа заувјек уљегла у наша срца, у наше душе и у наш дом.

МИЛИВОЈ

Ну? ...

СТЕЛА

(Привије се мазно уз њега): Прво је — твоја бивша вјереница, Љубљанка. Појмљиво ти је, да двије вјеренице не могу бити у једном дому и код једног заручника.

МИЛИВОЈ

Са свијем.

СТЕЛА

(Продунује): Па онда и њезина сестра Горица. Јер кад би она овдје остала, Љубљанка би преко Горице на-рушавала нашу тишину и домаћи мир.

МИЛИВОЈ

Тано је.

СТЕЛА

Па тек онај мирни, озбиљни, лунави и подмукли Славо, чија ми дубока збиља и ледена мирноћа умртвљује све моје живце и ноћи свак покрет мога срца и душе.

МИЛИВОЈ

Не тајим, да ми није баш лако одвојити и од срца и од свога дома, особито старога Слава, али ти то желиш, а твоја жеља ми је светиња; зато у пропаст с њима. Идем да махом твоју жељу испуним и извршим. *(Пође).*

СТЕЛА

(Заустави га живо): Не, стој! Ја тражах само твој пристанак, а извршење тога, предаћемо управитељу добара и имовине мога ујка и тетице Етелке, који ће бити управитељ и нашијех добара и имања и који тек што није приспио.

МИЛИВОЈ

(Мало изненађено): Зар управитељ? Зар он да управља нашијем домом и нашијем имањем? А ја?!

СТЕЛА

Тано је ред и обичај код свијех великијех властела и племена. Ја нећу да се ти излажеш и најмањој неприлици. Такве се ствари увјек лакше извршују по другијем. То тражи углед наш и наше господство.

МИЛИВОЈ

(Мало смућен): Имаш право.

СТЕЛА

Гроф Арпад тек што није ту. Њему ћемо све предати, па нек наређује и управља, а ми ћемо само господovati и благовати, тако је ред. Је ли, мили вјерениче мој?

МИЛИВОЈ

Нек буде. Јеси ли сад срећна и задовољна, божице моја?

СТЕЛА

(Усхићена): Јесам, јесам. *(Загрли га).* И да бих ти дала доказа, мили мој, о потпуној мојој вјери у твоју љубав... ево те молим... хитај журно, дон Арпад ово друго врши, те спремај свадбу и кићене свате. Ја сам сад потпуно твоја, само твоја.

МИЛИВОЈ

(Загрлив је): Ох среће! Летим на крилима љубави!

СТЕЛА

Остави сав посао Арпаду, не брини се ни зашто, ни ти мисли на што друго, до на наше вјенчање и први блажени час нашега брачног живота.

МИЛИВОЈ

А ти?

СТЕЛА

Ја ћу за све то вријеме, у сну и на јави, само на те и на нашу срећу мислити, дивни вјерениче мој.

МИЛИВОЈ

(У заносу): А ја опет само на те, сунашце моје! Довиђења. Хитам на дјело. *(Јурећи кроз средину, преда се).* Стрепи, Боривоје, освета се ближи. *(Изиде).*

Појава III

СТЕЛА, ЕТЕЛКА, РОДОЛФ и доцније слуга.

РОДОЛФО

(Уђе живо, а за њим Етелка, како Миливој изађе, па живо Стели): Прекрасно, дијете моје, прекрасно!

ЕТЕЛКА

(Тано исто): Та ти си права умјетница у дипломатији, дивото наша!

СТЕЛА

Ано моје дјело заслужује хвалу, онда то само вама припада, узвишени моји рођаци, јер ја ходим просто стазом коју ми ви одредисте.

ЕТЕЛКА

Иано ходаш, дијете, одређеном путањом, опет је твоја заслуга неизмјерна.

РОДОЛФО

Иано понанеш такав исти успјех и с Боривојем, онда ће ти до који час пасти Арпад у наручје.

СТЕЛА

(Усхићено): Та је ли то могућно? Ох среће! А где је Боривој?

РОДОЛФО

У моме кабинету, гдје разгледа нацрт брачног уговора, за који реносмо да је теби и њему намијењен и који му спремисмо као свилену замчицу да се ланше улови.

ЕТЕЛКА

А који се неће никад остварити, јер и он треба да потпише чисти бијели лист као и Миливој.

РОДОЛФО

Је ли лист још у тебе дијете моје?

СТЕЛА

Јесте, ујно.

РОДОЛФО

Е, онда ћемо ти одмах послати Боривоја.

ЕТЕЛКА

(Живо): Ми му већ реносмо, да си се већ понајала, што си пренагла.

РОДОЛФО

(Живо): И да си то учинила једино по нашем наговору, јер не знадијасмо за твоју скривену страст, па да се сад горко кајеш.

ЕТЕЛКА

Да њега волиш.

РОДОЛФО

Да за њим чезнеш.

ЕТЕЛКА

Да за њим умиреш!

СТЕЛА

(Заборави се за тренутак): Зар ја?!...

РОДОЛФО

Стела, Стела! Зар заборављаш прави смјер?!

ЕТЕЛКА

Куд те занесе срце? Зар превиђаш прави циљ?!

СТЕЛА

(Прибрав се брзо, па с осмијехом): Опростите!... У тренутку плану у мени права љубав и бојазан за мојим драгим Арпадом... опростите! *(Радосна).* Разумијем, разумијем опет све. Љубав бијаше за час потиснула умјетност моју, која се ево сад опет враћа у пуној снази својој... Не брините се, све је опет у реду. Пошљите ми Боривоја.

РОДОЛФО

Одмах. *(Приђе једном столу и звони):* Само вјешто *(Стели),* дијете моје. *(Слуга уђе кроз средину).*

ЕТЕЛКА

(Стели): Женска хитрина и притворство, нека ти је вођ. *(Говори даље тихо са Стелом).*

РОДОЛФО

(Слузи): Идите у мој кабинет и замолите великога властелина, господин Боривоја, да амо к мени дође. *(Слуга оде лијево).*

ЕТЕЛКА

Над будеш Боривоју говорила, замисли у том тренутку, да је он твој Арпад, и пусти срце нек говори.

СТЕЛА

Хоћу, драга и узвишена тетице.

ЕТЕЛКА

Употреби сву женску духовитост, нек се види наша надмоћност над мушкнињем, и сва средства која тој духовитости стоје на услузи.

СТЕЛА

(Која се за то вријеме замислила, прене се живо): Смислила сам. Ја морам сломити то охоло срце. Слика мога Арпаад помоћи ће ми; замслићу да је Арпад за ме готово изгубљен да га желим себи вратити, а остало доћи ће само по себи. *(Баци се десно на канапе).* Лажна туго и лажно очајање... помозите ми! *(Загњури главу у угао од канапета).*

РОДОЛФО

(Задовољно тарући руке, слатко се смије): Прекрасно, дивота! Жено, твоје право име треба да је... политика! Или управо политика требало би да се зове... жена! ...

ЕТЕЛКА

Па нека би било и тако; *(поносно)* али ми зато увјек побеђујемо и владамо. *(Спази Боривоја гдје долази с лијева).* А, ево Боривоја.

РОДОЛФО

(Тихо Етелни): Само живо и опрезно. *(Боривој уђе а за њим слуга који одмах изиде средином).*

Појава IV

БОРИВОЈ и пређашњи.

РОДОЛФО

(Како Боривој уђе живо њему): Не повјерова нам, ево погледај и увјери се сам... невјерниче!

ЕТЕЛКА

(Тако исто): Гледај њезину тугу.

РОДОЛФО

Види њезин бол...

ЕТЕЛКА

Слушај њезин очај...

РОДОЛФО

Уживај у њезином нестајању...

ЕТЕЛКА

Буди гледалац њезине смрти!

БОРИВОЈ

(Чудећи се): И то је све мене ради?!

РОДОЛФО

И ти још питаш?!

ЕТЕЛКА

И ти још сумњаш?!

РОДОЛФО

Код оваквог доказа!

ЕТЕЛКА

Код ове живе истине!

БОРИВОЈ

(Сумњајући): Доиста?! *(Живо за се).* Ако би заиста тако било, то бих се могао осветити Миливоју, као што се он свећаше мени.

СТЕЛА

(Уздахнувши дубоко, тихо): Ох, Боже, Боже мој!

РОДОЛФО

Чуј, чуј! ...

ЕТЕЛКА

И увјери се!

СТЕЛА

(Као прије): Ох, Боже, што ме осуди на ове муке, на овај бод!

БОРИВОЈ

(Изненађен): Та је ли то могућно?!

РОДОЛФО

Остани овдје и сазнај све. Ми одосмо, јер очекујемо Миливоја.

ЕТЕЛКА

Рјешавај се, ријеши, те да се и ми узмогнемо ријешити.

РОДОЛФО

(Тихо Боривоју): Од тебе сад јединог зависи да будеш ти једини господар и ималац твоје и његове баштине.

ЕТЕЛКА

(Тако исто): И супруг најдивнијег анђела.

РОДОЛФО

(Полазећи лијево): Ми те остављамо твојему разуму.

ЕТЕЛКА

(Идући за Родолофом): И твојој судбини. *(Изиду лијево обоје).*

Појава V

БОРИВОЈ и СТЕЛА, доцније СЛАВО.

БОРИВОЈ

(Преда се полугласно): Боже! умудри ме, шта да учиним? ... Онамо пријети потиштеност и пропаст и мени и мојијем, и то од нога? — од брата, у чијим жилама и срцу тече иста крв као и у мојијем, са чијих се усана чујне иста ријеч као и са мојијех. *(Размишљајући):* Пропаст и спас... мржња и љубав. Приклонићу се спасу и љубави, над брат хоће на силу тако.

СТЕЛА

(Мукло преда се): О, изгубљена љубави, о, изгубљени рају мој!

БОРИВОЈ

(Са саучешћем): Шта ти је, свијетла маркизице? Од куда толика патња и бол?

СТЕЛА

(Одмахне лано руком): Не питај, не говори; јер звук твога слатког гласа пара и цијепа још јаче ово болно срце.

БОРИВОЈ

Зар звук мога гласа?

СТЕЛА

Да; он ми пролази кроз душу као муњин плам, он ме сажиге, он ме уништава!... Болови су моји неизмјерни... који ме задесише од првог сусрета с тобом; од првог погледа твога, који дубоко паде у моју душу и моје срце, те распламте у њему љубавни жар, тако силно, да га читаво сиње море не може угасити и утулити. Ох, мене бједнице, ох, мене несрећнице! *(Плаче).*

БОРИВОЈ

Па зар сам ја узрок свој твојој тузи и болима?

СТЕЛА

(Скочи очајно): Још пита, сумњалица! Зар мој глас који трепери као танки листак, потресен вихором чудесне чари коју зрана твога она врне у мене, не донзаује ти то? Зар ударци мога срца, који су тако силни, да пријете да пробију овај природни оклоп и штит, моју груд: не свједоче ти то? Зар ове сузе, које потоком теку и које изазива чезња и жудња за тобом: не увјеравају то? Зар бол и очај моје душе, који мора да је до најмање цртице сав извајан по мојем лицу: не јамчи ти зато? *(Загледа се у њега).*

БОРИВОЈ

(У чуду преда се): Шта ово бива са мном? Као неки невидљиви мађички вео, проткан истинитом и светом љубављу спушта се на ме, свега ме обави; осјећам како ме свега стежу његови танки кончићи, и како ме сами дах ове дивне жене заноси и опија. Оно што мишљах да ће бити само ласка и варна, и чиме се хтједох послужити само ради освете: оно се сад јавља као истина, сушта божанска истина!

СТЕЛА

И још се премишља! Хоћеш ли да задерем своју груд, па да ти извадим своје рањено и крваво срце... хоћеш ли онда вјеровати?

БОРИВОЈ

(Као прије): Та да ли бих могао; да ли бих смио вјеровати?!

СТЕЛА

Хоћеш ли да згазим свој женски понос, хоћеш ли да ми лице покорије стид понижења, па да склоним понизно руке пред тобом, да паднем на кољена и да завалим криком очајним... који би потресао и сам небески свод, а намоли човечје срце... смилуј се, не одбијај ме! *(Хоће да клекне пред њим).*

БОРИВОЈ

(Задржи је живо): Не, не; не чини то. То припада и пристоји *(кликне пред њу)* мени, дивна и обожавана вило!

СТЕЛА

(Радосно): Та је ли ово сан или јава?

БОРИВОЈ

(Заносно): Не, не; није сан, већ најјаснија јава, богињо моја!

СТЕЛА

(Притворном радошћу): И ти ме одиста волиш?

БОРИВОЈ

Да ли те волим? Та ја те обожавам, светитељко моја, јер ме твоја љубав не само усређава, него ме издиже и преноси у рај! *(Она му пружа руку, коју он пољуби, па га благо подиже).*

СТЕЛА

(Лукавим осмијехом): А смијем ли ја теби повјеровати?

БОРИВОЈ

(Усхићен): И ти ми се заклињеш на вјечну љубав и ропску послушност и покорност!

СТЕЛА

(Као прије): Опрости, мили мој, што и у мојем срцу има трунчица сумње... Уништи је.

БОРИВОЈ

А чиме? Заповједај?

СТЕЛА

(Извади табак чисте и бијеле хартије из стола): Потпиши овај неисписани бијели лист и... вјероваћу ти.

БОРИВОЈ

(Зграби нагло табак из њене руке и перо са стола): Ох, та потписаћу га жмурећки. *(Потпише).*

СТЕЛА

Још нешто, мили вјерениче мој. *(Страсно).* Знај, да је моја љубав тако страсна и силна, да не трпи ни сјенке, која би могла распламтити љубомору у мени, а намо ли живе створове, који би ме подсјећали и дражили. Већ и сама помисао на то доводи ме у бјеснило!

БОРИВОЈ

(Погледа је са чуђењем): Неразумијем... шта желиш?

СТЕЛА

Ако је и трунке истине у ономе што ми се закле, ано у твоје срцу има само и мрвице љубави онаке како ми

се закле... ради нашега мира, спокојства и среће... уклони Љубљанку и Горицу, да не ремете у будућности наше брачно блаженство.

БОРИВОЈ

(Живо): Ти желиш, нека буде.

СТЕЛА

Па онога злогнога старога Слава, који неће мировати, завидећи нашој вези, која распршта све његове намјере.

БОРИВОЈ

(Лаким уздахом): Учинићу и то, и то одмах. *(Пође).*

СТЕЛА

(Живо): Стој, не нагли. До који час је ту управитељ узвишенога ујна и тетице, он ће то извршити, јер ће бити и наш управитељ.

БОРИВОЈ

(Изненађен): А ко?!

СТЕЛА

Гроф Арпад. Њему ћемо предати сву бригу, а ми ћемо се одати само сластима уживања.

БОРИВОЈ

(Витешки): Свака твоја жеља светиња ми је.

СЛАВО

(Ушао је средином при последњим рјечима и остао је у дну, на полугласно, преда се): И овај паде у клопку. *(Гласно. Стела кад зачује његов глас све претрне и привуче себи Боривоја)* Опростите, дјецо, што банух овако не пријављен. Тражим Горицу и Љубљанку.

БОРИВОЈ

(Збуњено показује на десна врата): Онамо, дједа; оне су тамо.

СЛАВО

Хвала, и још једном опростите. *(Изиде мирно десно).*

Појава VI СТЕЛА и БОРИВОЈ.

СТЕЛА

(Чим изађе Славо Боривоју): Ето видиш, и сад и над год га угледам, спопадне ме нена језа и неки тајанствени страх. Славо ми се причињава као неки зао дух, који ми слуги, предсказује несрећу. *(Наслоњена на Боривоја).* Осјећаш ли како дрхтим?

БОРИВОЈ

Да; али прибери се и умири се. Чим стигне управитељ, по жељи твојој, уклонићемо га.

СТЕЛА

Ох, како си добар! Тако су ми исто непријатне и оне слике у великој дворници...

БОРИВОЈ

(Живо): Које слике?

СТЕЛА

(Живо): Оне на лијевој страни.

БОРИВОЈ

(Одахнувши): Ах!

СТЕЛА

Кад год их погледам, учини ми се као да из њиховијех очију сијева нена пријетња и пораз. *(Умиљавајући се).* Је ли, мили мој, ти допушташ да се и оне уклоне?

БОРИВОЈ

Уклони све, душо, што би сметало твојему миру и спокојству.

Појава VII РОДОЛФО, ЕТЕЛКА и пређашњи.

РОДОЛФО

(Ушав лијево с Етелком): Шта је, драги моји, јесте ли се објаснили, јесте ли се споразумјели?

ЕТЕЛКА

Јер Миливој је нестпљив, он већ журно спрема ниту и сватове.

СТЕЛА

(Привидно весела): Све је у реду. Мој мили Боривој, закле ми се баш мало час на вјечиту љубав.

БОРИВОЈ

Не само на љубав, него и на вјечно обожавање.

РОДОЛФО

(Задовољно): Е, томе се радујем од срца, и тако ми је мило као да сам ја на Боривојеу мјесту.

ЕТЕЛКА

(Радосно): А ја, као да се мени самој свати припремају.

РОДОЛФО

(Боривоју): Али сад живо приони, драги штићениче мој. Жури се те претечи Миливоја.

ЕТЕЛКА

Знаш како се вели: ко прије дјевојци, онога и дјевојка.

РОДОЛФО

Гледај да ти свати буду кићени и виђени.

ЕТЕЛКА

Нена све трепере у сјају и љепоти.

БОРИВОЈ

О, за моју бајну Стелицу, понренућу и земљу и небо.

СТЕЛА

Хајде, жури се, драги, и увијен мисли само на то, да твоја Стела жељно и жудно ишченује час вјенчања.

БОРИВОЈ

(Журно): Збогом, одох. А љубав нек ми позајми крила хитрине, да претекнем Миливоја. *(Пољуби Стели руку, а Родолфу и Етелки се поклони):* До сретна виђења, мила заручнице, и узвишени заштитници! *(Изиде живо у дно).*

Појава VIII

Пређашњи, без БОРИВОЈА.

РОДОЛФО

(Слатко смијући се): Тако ваља, нек лаковјерници и будале спремају украсе и сјај, чиме треба да се оните умјетност и памет.

ЕТЕЛНА

(Стели): Јер ову њихову опрему богату и дивну употребићемо за твоју свадбу с Арпадом.

СТЕЛА

(Радосно): Доиста?

ЕТЕЛНА

(С поносом и осмијехом): Разумије се. Ови штићеници мога узвишенога супруга, само су зато на свијету да свима својим даровима и врлинама, којима их природа тако богато одари, вазда служе другоме.

РОДОЛФО

(Тако исто): То је јана махна њихова племена, да су само добри послушници туђину; јер почну ли што сами за се да дјелају у своју рођену корист, одмах се међу њима истанне завист, неслога и раздор. Не би било мудро не користити се тиме. Они су славне слуге, а јако лоши господари. *(Сјети се, па живо Стели).* Гле, ја са свијем заборавих да те упитам: да ли је потписао табак и Боривој?

СТЕЛА

(Живо и весело): О, јесте, јесте. *(Извади га живо из стола).*

ЕТЕЛКА

(Радосно и с уживањем): О, дивна моја мађинице!

РОДОЛФО

(Тако исто): Права вила чудотворна!

СТЕЛА

(Држећи у вис табак): Ја постигох све што ви пожелесте. Ево табакa с оба потписа. Предајем вам га, узвишени ујаче, с поносом и уживањем... *(Преда му га).* Уверена, да и моја најмилија награда с ваше стране неће изостати.

РОДОЛФО

(Примив табак усхићено кликне): И неће, дивна чаробнице! *(Погледа значајно на Етелку, која је већ пришла лијевим вратима и даде јој знак да уведе Арпада).* Мила Етелка!

ЕТЕЛКА

(Код врата): И што обећасмо, испуниће се махом. *(Отвори врата и изведе Арпада).* Ево погледај!

Појава IX

АРПАД и пређашњи.

СТЕЛА

(Како угледа Арпада цикне радосно, полети њему смијући се и плачући и застајући у ходу, па најзад кликне из све душе): Арпаде... мој Арпаде! *(Полети му у наручје).*

АРПАД

(Који је такође био полетео к њој и који је видевши њезину борбу био застао, прими је у наручје и загрли је): Стела... моја драга Стела!

СТЕЛА

(Прене се и загледа се у њега): Та јеси ли ти... баш ти главом?... Чисто не смијем да вјерујем својим очима... *O Arpad tu ce dei vecchi, sospiro dell, anima mia!* *(Родолфо и Етелна за то вријеме, пошто су један часак гледали ово двоје, говоре тихо међу собом).*

АРПАД

Ја сам, ја душо, овдје на твом срцу и ти на моме. Жеље нам се примичу својему циљу, благодарећи протекцији наших узвишенијих рођака. *(Покаже на Родолфа и Етелку).*

СТЕЛА

(Блажено): Ох, да знаш како ми душа жуђаше за тобом; да знаш колико притворства и колико вјештине морадох употријебити, да бих те добила већ једном. Али сад, сад могу пустити срцу на вољу и одати се блаженству, које је тијем слађе, што се мучније добива.

РОДОЛФО

(Упадне живо): По свадби вашој имаћете за то и све више времена. Још није овдје све свршено. Сад настаје дјелање Арпадово, да изврши сва рјешења која донијесмо.

СТЕЛА

(Зачуди се и сневесели се): Зар већ?!

ЕТЕЛКА

(Живо): Је ли и Боривој пристао на све: што се тиче Слава, Љубљанке, Горице и онијех слика?

СТЕЛА

(Тако исто): Јесте, јесте. На све до словца.

РОДОЛФО

Онда, грофе, на дјело! Прво почните са Славом и девојкама; они су сви ту *(показујући на десанв врата)* у њиовом одјељењу, ченајући да преда ме изађу. Реците им да их не могу примити и саопштите им одсјечно наше рјешење.

ЕТЕЛКА

Да, треба одузети овим усијаним главама дух поуздања у њихова Слава и тиме их обезглавити.

РОДОЛФО

А уклањањем њиховијех бивших вјереница убити им сваку наду на повратак.

ЕТЕЛКА

А одстрањењем слика избрисати им сваку успомену на прошлост, а завадом и мржњом, коју вргосмо међу њих и коју треба још јаче распламтити докле један другог у тој мржњи не сатру, убити им садашњост, а тијем њиховијем угасити и последњу искрицу наде на будућност.

РОДОЛФО

И тад ћете вас двоје, везани брачном везом, господати над њиховијем баштинама и њиховијем племенима, створивши срећу себи и својима, који ће под вашом мудрој управом знати њихове одржати као слуге и робове.

ЕТЕЛКА

А све на корист вашу; (*полугласно Родолфу*) или управо нашу.

РОДОЛФО

Тако је. (*За се*). Или управо само... у моју.

АРПАД

Разумио сам све. Послије већ датих ми упутстава и сад овијех, јасно ми је све. Ослоните се на мене (*погледа Стелу*) и звијезду која ме води и којој свом душом тежим. (*Пружи руку Стели*). Нас двоје јамчимо вам за успјех. (*Стели*): А ти, душо, стрпи се и, у том стрпљењу тјеши се нашом сјајном будућношћу.

РОДОЛФО

Која вам је сигурна. Али сад пођимо, јер Славо тек што није ту.

ЕТЕЛКА

(*Узме за руку Стелу*): Уклонимо се ниво.

СТЕЛА

(Осврнув се): Арпаде!

АРПАД

Вјеруј у звијезду, која ме води.

РОДОЛФО

(Идући за њима, полугласно и смијешећи се задовољно): Сад ћеш видјети, Славо, с киме си се упустио у борбу. Ха, ха, ха! *(Изиду сви лијево).*

Појава X

АРПАД, СЛАВО, ЉУБЉАНКА и ГОРИЦА.

АРПАД

(Гледајући поносно на Слава који долази, преда се): Ходи, ходи, Славо, да ти саопштим пријатну вијест. Ха, једва могу своју радост да прикријем.

СЛАВО

(Ушав с десна; за њим Љубљанка и Горица; мирно и стално Арпаду, који им пријечи пут, погледав га): Уклони се, незнани човјече, да прођемо.

АРПАД

(Дрско): А нуда, ако смијем питати.

СЛАВО

(Као прије): Онамо нуд нам наша воља заповиједа, узвишеноме великоме кнезу.

АРПАД

(Као прије): Не можете тамо.

СЛАВО

А но сте ви, туђинче, што се осмјелисте да нам у нашем дому спрјечава вољу и слободу?!

АРПАД

(Поносно): Врховни управитељ овога дома, свега његова имања и баштина примљених већ и непримљених и свију подложника тих баштина.

СЛАВО

Управитељ! У дому Боривоја и Миливоја, туђин управитељ?! ... А ко се осмјели, ко се усуди да вас постави?

АРПАД

Узвишени кнез и старатељ овога дома.

СЛАВО

Зар и без пристанка младијех господара и наследника?

АРПАД

Не, јер и они пристадоше.

СЛАВО

(Привидно пренеражен): Зар и они?!

ЉУБЉАНКА

Зар и Миливој?!

ГОРИЦА

Зар и Боривој?!

АРПАД

(С ироничним осмијехом): Да, високородне госпођице.

СЛАВО

То не може бити да и они пристадоше, или су обманути.

АРПАД

Ја вам јамчим да је као што рекох.

СЛАВО

А ја вам и опет велим, да то не може бити; па ако би и било, тим прије морам говорити с кнезом.

АРПАД

То вам не могу и нећу допустити, јер имам да вам објавим његову узвишену вољу, да сте прогнани из овога дома и његовијех баштина.

СЛАВО

(Живо): Ја прогнан?!

АРПАД

(Гордо): Ви и ваше унукe.

ЉУБЉАНКА

Ох, тешно мени биједници!

ГОРИЦА

Ох, тешно мени сиротици!

СЛАВО

А ко вам даде права на то?

АРПАД

Наше старјешинство и прилике.

СЛАВО

Ваше старјешинство... жалосно; а још жалосније прилике, које сами изазвасте и створисте. А пристадоше ли и млади нашљедници на моје и мојијех унука изгнање. *(Улазе Боривој и Миливој средином).*

Појава XI

МИЛИВОЈ, БОРИВОЈ и пређашњи.

АРПАД

(Покаже на оне који улазе): Ево их, питајте их сами.

ЉУБЉАНКА

(Живо Миливоју): Је ли истина што овај туђин рече: да си прекршио своју ријеч? *(Миливој стоји нијем оборене главе).*

ГОРИЦА

Боривоје, утјерај у лаж овога туђинца, који вели да си прекршио своју заклетву. *(Боривој стоји нијем оборене главе као и Миливој).*

СЛАВО

(Љубљанци и Горици): Мир, дјецо! Стегните и утишајте ваша срца и ослоните се на нашега дједа, који ће и даље бдити над вама. *(Боривоју и Миливоју).* Ћутање ваше потврђује и остало. Тако само и даље: тарите се, гложите се, мрзите се и светите се један другоме, уништавајте један другом и тјело и душу и имање и име; отимајте један од другог и бацајте у крило туђину; одричите се и своје ријечи и своје заклетве; одбацујте од себе један другог, одбацујте од себе и своје вјеренице и све, на што вас упуту и ваша крв и ваши осјећаји и ваша нарав! Прогнајте и старог Слава, баците и ту нову срамоту на његове сиједе власи! ... Велики Бог, који му је до сад давао моћи да претури све буре у животу преко своје сиједе главе, даће му снаге да и ову надживи. А ви гурајте и даље један другог у пропаст, будите и даље добре слуге туђих господара... мјесто господари себи и својијем... па чак и слуге *(покаже на Арпада)* њиховијех слугу! *(Љубљанци и Горици).* Хајдмо, дјецо; не жалите и не тужите за овиме малољетницима који се отимају и крве оно таште и лукаве туђинке, док их њихова мржња и шљепило не убије и не уништи, те да њихова нова вјереница на њихову гробу прослави своју свадбу. *(Чује се гласан смијех Родолфа и Етелке и Стеле у побочној соби).* Ето, чујете ли? ... Знам ја све и видим све. Већ ликују побједници прогонству мојему и блудњи мојијех младијех рођана. Нека, нека се радују, веселе и ликују: Славово тјело само је прогнано, али његов дух остаје овдје и живјеће вјечно! *(Узме за руку Љубљанку и Горицу и поведе их).*

ЉУБЉАНКА

(Миливоју): Миливоје! Зар баш ни једну речцу утјехе?

ГОРИЦА

(Боривоју): Боривоје! Зар баш ни један гласак наде?

СЛАВО

(Достојанствено): Не трошите, дјецо, узалуд ријечи! Они су сад глуви, слијепи и ниједи. Оставимо их њиховој судбини, а ми пођимо с увјерењем: да је још жив наш јак Бог! Доћи ће вријеме, кад ће Славо грмнути своју громну ријеч! *(Изиду средином).*

Појава XII

БОРИВОЈ, МИЛИВОЈ и АРПАД.

АРПАД

Шта желе млада господа?

МИЛИВОЈ

(Као иза сна): Шта, зар говори неко?

БОРИВОЈ

(Тако исто): Упита ли ко шта?

АРПАД

Ја вас упитах... шта желите?

МИЛИВОЈ

(Прене се): А да... желим маркизици Стели.

БОРИВОЈ

(Тако исто): И ја то исто.

АРПАД

Извјестићу је смјеста. *(Изиде лијево).*

Појава XIII

БОРИВОЈ и МИЛИВОЈ

МИЛИВОЈ

Шта хоћеш ти код ње?

БОРИВОЈ

Оно исти што и ти.

МИЛИВОЈ

Али, Стела је моја заручница.

БОРИВОЈ

Није, већ моја.

МИЛИВОЈ

То није истина! Ноћас ја потписах наш брачни уговор, пред свим гостима, а данас ми се она закле на вјечиту љубав.

БОРИВОЈ

А ја мало час потписах наш брачни уговор, и она ми се закле на вјечиту љубав.

МИЛИВОЈ

(Узбуђујући се): Дакле, ти одиста идеш за тијем, да упропастиш и мене и моје?

БОРИВОЈ

(Узбуђујући се): А зар ти не мислиш и не желиш то исто?

МИЛИВОЈ

Али то је недостојно!

БОРИВОЈ

Па ако је. Ти се предаде туђинци на милост и немилост, само да би уништио и мене и моје, и преотео ми баштине, а ја ево чиним то исто.

МИЛИВОЈ

Али то је на штету и пропаст нас обојице, на пропаст нашег дома, нашијех племена и нашијех баштина.

БОРИВОЈ

Ко пориче то?

МИЛИВОЈ

Па над увиђаш и признајеш да је тако, а ти одустан и спаси и себе и мене.

БОРИВОЈ

А ја опет теби велим: кад и ти увиђаш и не поричеш, одустани ти, и спаси и себе и мене.

МИЛИВОЈ

Мене веже ријеч и заклетва.

БОРИВОЈ

И мене веже ријеч и заклетва.

МИЛИВОЈ

Али ја се обећах раније, и с тога је моја обавеза важнија.

БОРИВОЈ

Ја је дадох за тобом, и с тога је у снази као и твоја.

МИЛИВОЈ

И ти хоћеш да се користиш туђинском помоћу против твога брата?

БОРИВОЈ

Као и ти.

МИЛИВОЈ

Па зар ти мислиш, да ће туђинка и туђини њени рођаци, користећи се тобом и твојима, и ако збришу моје име, отму мој дом и моје баштине, предати их теби и твојијем? Не; они ће то задржати за се и тиме нас упропастити обојицу.

БОРИВОЈ

А зар ти држиш, ако ти то учиниш и постигнеш против мене, да неће бити тако исто, а извјесно још и сто пута горе?

МИЛИВОЈ

(Раздражен): Не дражи ме! ... Ако у твоме срцу има ма само још једна једина капљица братске крви... преклињем те... одустани!

БОРИВОЈ

(Раздражен): А ако твоја памет разумије још само једну ријеч из мојих уста... преклињем те... одустани!

МИЛИВОЈ

(Грозничавом узбуђеношћу): Тако ти оне крвце, коју наши претци, дједови и оци, пролише за овај дом и која ће... ако не одустанеш... провријети из ове биједне и несрећне земље, створити се у голему крваву ријеку, те поплавити овај дом и све његово што је, па и мене и тебе и све што је наше. Ево те клечећи *(клекне)* приклињем: тако ти свете и страшне крви... одустани!

БОРИВОЈ

(Тако исто): А ја ти на ново довикујем у твоје сјећање све оно, чиме те већ једном на кољених приклињах: тако ти свију онијех стахота и море, која пријети подједнако обојици и свијем онијем што је наше... *(клекне)* одустани!

МИЛИВОЈ

(Скочи гњевно): Ти ми се подсмјиваш!

БОРИВОЈ

(Тако исто): Ти ми се ругаш!

МИЛИВОЈ

И ти баш не уступаш?

БОРИВОЈ

(Стално): Никад!... А ти?

МИЛИВОЈ

(Стално): Никад!

БОРИВОЈ

(Угушеним гњевом): Онда борба на живот и смрт!

МИЛИВОЈ

(Тако исто): Да; борба на живот и смрт!

БОРИВОЈ

Пропаст теби и уништење твојима и свему што је твоје!

МИЛИВОЈ

Пропаст теби и уништење твојима и свему што је твоје!

БОРИВОЈ

Докле један од нас и нашијех траје, нема помирења!

МИЛИВОЈ

Ни у смрти!

Појава XIV

АРПАД и пређашњи.

АРПАД

(Ушао је још при последњим ријечима, па живо за се): Сад је најзгоднији тренутак.

МИЛИВОЈ

БОРИВОЈ

(Спазив га, заједно): Ну, шта је?

АРПАД

(Гласно обојци): Свијетла маркизица моли да је извините, што вас у овај мах не може примити, јер се баш сад савјетује са својим узвишеним рођацима о најважнијем тренутку својега живота: коме од вас двојице да покони своју руку.

БОРИВОЈ

(Изненађен): Шта рекосте?! *(Остане достојанствен и уздигнуте главе).*

МИЛИВОЈ

(Клоне, па угушено): Данле је истина!

АРПАД

(Привидном тугом): Њено је срце болно, она пати и трпи, а големи бол јој цијепа душу, што подједнано осјећа према обојци. Њено је стање ужасно; њезина патња растрза јој и срце и душу, јер не може да се одлучи, а за обојциу... биће вам лако разумљиво... не може се удати.

МИЛИВОЈ

(Узрујано и збуњено): Па шта да се сад чини?

БОРИВОЈ

(Мирно и присебно): Шта да се сад отпочне?

АРПАД

(Ступив међу њих): Ако само мало размислите, наћи ћете и начина и лијена. *(Тихо и живо Миливоју).* Срце јој чезне само за вама, као цвијетан за капљицом росице.

МИЛИВОЈ

(Забезекнуто): Ах!

АРПАД

(Тако исто Боривоју): Душа јој жуди само за вама, као прољеће за јарким сунашцем.

БОРИВОЈ

(Погледав га сумњиво): Ах!

АРПАД

(Гласно): Обојица сте витешкога кољена, нена вам ви-тештво ваше улије мисао за дјело.

БОРИВОЈ

(Прене се живо): Ха! Добро рекосте.

МИЛИВОЈ

(Мало размишљајући): Па добро се досјетисте.

АРПАД

Сад живо само, јер вам може вјереница од туге ум-ријети, ако будете оклијевали.

БОРИВОЈ

МИЛИВОЈ

(Обојица у један мах потегну рукавице и баце један пред другога). Изазивам те, небрате!

БОРИВОЈ

У једанаест сахата, у великој дворници. *(Подигне рукавицу).*

МИЛИВОЈ

(Динжући рукавицу): У једанаест сахата.

БОРИВОЈ

А свједоци?

МИЛИВОЈ

Свједоци ће ми бити моји претци.

БОРИВОЈ

Добро; а мени моји.

МИЛИВОЈ

(Гушећи се од љутине и бијеса): Пред очима њиховијем хоћу да пролијем твоју крв, и да тиме ублажим њихов праведни гњев.

БОРИВОЈ

На догледу њиховом простријелићу ти срце, те да души њихови стишају своју праведну срџбу.

МИЛИВОЈ

Напријед! *(Изиду обојица средином).*

БОРИВОЈ

Напријед! *(Изиду обојица средином).*

АРПАД

(Гледајући с поносом и задовољством за њима): Па ови зар да господују и да сами собом управљају? . . . Они су рођени само за слуге и робове! Штета за ту крв и срце.

Појава XV

РОДОЛФО, ЕТЕЛКА, СТЕЛА и АРПАД.

ЕТЕЛКА

(Улети живо с лијева): Одоше ли већ?

АРПАД

Одоше у најљућој распаљености, да се спреме на борбу до последњег даха.

ЕТЕЛКА

Да жарке ли крвце, да племенита ли и витешка срца и ријетка ума у тијех младијех заслијепљенина, али љутина и мржња и претјерана заслијепљеност помрачи им ум и заслијепи вид, те зато тако красно иду на руку нашем циљу. Ох, како дивно управља судбина нашим смјером! *(Задовољно и слатко се смије)*. Ха, ха, ха!

СТЕЛА

(Појави се лијево): Смијем ли слободно на твоје срце, мили мој Арпаде!

АРПАД

(Живо раширив руке): Само хитро и слободно. До који час они су мртви, а ми спојени вјечном брачном везом. На моје срце, душо драга!

СТЕЛА

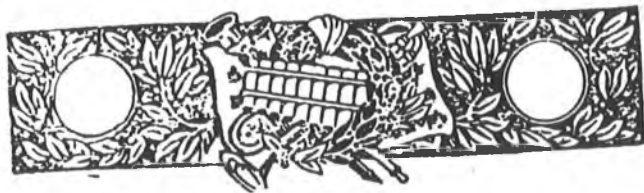
(Полети живо и падне му у наручје): Драги и обожавани мој Арпаде! *(Загле се)*.

ЕТЕЛКА

(С уживањем): Тако мили љубимци моји. До који час они су понојни, а за вас настаје тад да господујете и благујете. Ха, ха, ха!

РОДОЛФО

(Излази слатко смијући се): Све иде да не може бити љепше, мила и драга дјецо моја! Славо... ха, ха, ха... Славо прогнан и његове миле унуче; његови рођаци и баштиници овога дома уништени... Та морам од радости да вас загрлим, узвишена моја супруго! *(Загрли Етелку)*. Видите, дјецо, како префињено лукавство може да надмаши и најдаровитије умове. Та радујмо се нашем успјеху! *(Оба пара загрљена смију се слатко и од срца)*.

ЧИН ТРЕЋИ

(Велика дворница из првога чина. Сlike с десна и с лијева изнесене су и стубови су голи, само још виси о средњем стубу у дну слика Ивана Гундулића; пред сликом стоје мале жељезне љествице. Завјеса је отворена. Дворница је слабо освјетљена).

Појава I

РОДОЛФО, ЕТЕЛКА, СТЕЛА и АРПАД.

Сви долазе с лијеве стране напријед из друге нулисе.

РОДОЛФО

(Задовољно осмјешкујући се): Овдје, мили моји, саченаћемо и пошљедњи час, да се наш велики и важни смјер доврши. Овдје ћемо бити ниједи свједоци борбе онијех лакомисленика, који ће својом неразмишљеном, а нама тако корисном, мржњом учинити: да нам њихов дом и баштине њихове падну у крило као златна јабука.

СТЕЛА

(Сетно): Ох, узвишени рођаче и ујаче, хоће ли тај час кад год наступити? Код онолике радости коју осјећах, кад амо пођосмо, кад стигосмо, кад почех и кад дјелах на нашем смјеру и који ми уљеваше толико снаге и

одважности, да ме та снага створи умјетницом, те могох учинити оно, што нас доведе до овога тренутка; па тек она веља радост, кад помишљах на мога Арпада, кад жељно ишченивах час кад ћу га пригрлити на своје срце, пуно неодољивога жара, и над доживјех то. Срце ми пливаше у неизмјерној радости док бијаше борбе, а сад, сад кад смо већ дошли до жељеног циља, сад ми ево страхује и зебе, нека га слутња мучи и узнемирује.

АРПАД

(Њежно): Не страхуј, златна моја вило. Докле је теби твога Арпада, све ће бити по твојој жељи.

ЕТЕЛКА

(Стели, слатко смијући се): О, дјетињаста главо! Сад она страхује и зебе, кад је само тренутци дијеле од среће и блаженства. Умири се и отури сваку бјазан од себе, помишљајући: да си за који тренут Арпадова супруга.

РОДОЛФО

(Тресући се од смијеха): Ха, ха, ха! Ја се сав топим и тресем од слаткога смијеха на то твоје страховање, драга нећано. Дивота! Ово је доиста најдивнији часак што га у овој комедији доживјех! Ту на самом прагу нашега циља и, сад — страховање! Ха, ха, ха! *(Погледа на сахат).* Та још није ни вријеме да дођу, има још скоро више од пола сахата времена до рона, а толико се још можете стрпјети до оног часка, кад ће се и вама трести срце од весеља и слаткога смјеха, као и мени сад, то јест, кад буде све готово и свршено. Ја не могу већ ни сад да се уздржим. *(Смије се грохотом).* Та смијте се и ви малко, бар мени за љубав. *(Смије се опет).*

ЕТЕЛКА

(Такође смијући се): Имате право, узвишени супруже. Та смијмо се и уживајмо, како нам све дивно испада за руком. *(Сви се смију слатко. У тај мах чује се Миливојев глас с поља: „Пуштајте ме, ја морам ући, јер знам извјесно да су ту”. — Други глас: „Не можете, још није одређени сахат”).*

СТЕЛА

Шта ће то да значи?

АРПАД

Шта се то догађа?

РОДОЛФО

Погледајте, Арпаде. *(Арпад пође у дубину десно).*

МИЛИВОЈ

(С поља): На страну, велим: зар ће ми се још у моме дому спречавати улазан!

ЕТЕЛНА

Каква је то дрскост?!

Појава II

МИЛИВОЈ и пређашњи.

МИЛИВОЈ

(Из четврте кулисе, сретнув се с Арпадом, жестоко): Грофе! Ко се усуди да постави слуге на улазан, те да ми крате приступ у дворницу мојијех предана?

АРПАД

(Слободно): Ја; у намјери да се не догоди што, што би могло да поремети и да спријечи вашу уречену борбу.

МИЛИВОЈ

Господине, грофе, ви сте и сувише...

РОДОЛФО

(Упадне му живо и веома љубазно у ријеч): Шта је, шта је, драги штићениче мој?

ЕТЕЛНА

(Тако исто): Шта вас доведе тако изненадно к нама?

МИЛИВОЈ

(Блијед и узбђен): Гдје је, гдје је, маркизица Стела? Желио бих с њоме још једну ријеч пробесједити. Морам с њоме говорити.

ЕТЕЛКА

(Покаже на Стелу): Та ево, је, зар је не видите, племени Миливоје?

РОДОЛФО

(Живо и љубазно): Пред тобом је, говори само, драги мој.

СТЕЛА

(Пријатним осмјехом): Говори само, пуним срцем очекујем да чујем жељу свога милог вјереника.

МИЛИВОЈ

(Бурно): Свијетла маркизице — Стела, дивна Стела! Љубавна сумња уљеде у моје срце, те ме мучи и пече као отров! За кога од нас двојице бије јаче твоје анђеско срце, то бих хтио да знам, извјесно да знам. Она ме дражи и узнемирује, те као нека грозница пролази кроз сву моју крв; а мени треба спокојства и мира, ако хоћу сигурно да побједим. Говори, изреци одсудну ријеч, прије него што се латим смртоноснога оружја, нека твоја речца одјенне у мојем срцу као јутарње звонце и нека га стиша и умири. Изреци живот или смрт!

СТЕЛА

Зар су сва досадања увјеравања била узалудна? *(Погледа горе)*. О, ви сви анђели, који великоме Богу, својим бајним гласићима сладите његову вјечност, притеците ми у помоћ и дајте ту чисту моћ и сласт моме гласу да увјери овога сумњача... *(Заносно умиљатом узбуђеношћу)*. Волим те, волим само тебе јединог, на цијелом овом божјем свијету, тако ми вјечнога мога насеља!...

МИЛИВОЈ

(Одахне): То ми је доста, сад сам умирен.

РОДОЛФО

Но једва једном.

ЕТЕЛКА

Хвала Богу.

МИЛИВОЈ

Сад одох по оружје пламено охрабрене и уздигнуте душе овијем истинитијем ријечима са овијех ружичнијех усана. До сретна виђења! *(Оде журно од куда је и дошао).*

Појава III

Пређашњи без МИЛИВОЈА.

СТЕЛА

(Насмије се слатко): Да чуднијех занесењана, Боже мој!

АРПАД

(Стајао је намрштен, па надувено и жестоко): Заиста су чудни занесењаци: само мало и сувише охоли и дрски. Али само докле са свијем примим у руке управу, научићу ја њих како се...

РОДОЛФО

(Прекине га брзо): Опрезно и хладно, драги грофе, ви још не познајете добро ту крв.

БОРИВОЈ

(С поља): Рекох вам: на страну с прага мојијех предака, или... *(Уђе хитро звјерајући око себе из четврте кулисе с лијева).*

РОДОЛФО

Ево сад и овога.

ЕТЕЛКА

(Арпаду): Ово је још ватренија крвца, узмите се на ум, грофе.

Појава IV
БОРИВОЈ и пређашњи.

БОРИВОЈ

(Спазив Стелу, јурне к њој): Ха, ту си чаробна вило! Прије него што се латим ватрене цијеви и огањ јој дадем, који ће сажећи братовљево ми срце, реци: јесам ли одиста ја изабранин тај, који ће бити одарен ремек дјелом, које Творац васељене у вељој својој милости поклони чо-вјеку... тобом!

СТЕЛА

(Очајно): Уз толике муке још и овај бол!... Та зар не видиш да ме ченџа са свијем промјени, да ме сати-ре, а болна душа од големе жуди за онијем тренутном, над ћу те као супруга својега пригрлити на срце, гаси се као потоњи пламичак. Или прожези врелијем оловом срце противнику или овога маха простријели моје, па да буде једном крај овијем јадима и мојему тужном животу!

БОРИВОЈ

Тако те хоћу. Стрепи, небрате, пошљедњи ти је час нуцнуо. Сад брзо по оружје, и до који часан загрлићеш ме као вјерна супруга. Надај се и радуј се! *(Одјури она-мо од куда је и дошао).*

Појава V
Пређашњи без БОРИВОЈА

РОДОЛФО

Видјесте ли, грофе, ту олују?

ЕТЕЛКА

Као што видјесте ову двојицу, такви су и сви њи-хови.

АРПАД

Само нећ ови падну, лако ћу ја с њиховијем. Расхладићу ја већ њихову нрв, да ће се једнога дана од силне студи следити.

ЕТЕЛКА

О томе ћемо доцније. Али сад склонимо се живо и ченајмо одсудан час.

РОДОЛФО

(Показујући на десну страну): Да склонимо се. Вас двоје тамо, а ја и вјерна ми супруга овамо. *(Покаже лијево).* Па ченајмо мирно и спокојно час, који ће нам слашћу испунити душу а весељем и радошћу разиграти срце.

ЕТЕЛКА

Да, да, хајдмо, хајдмо живо. *(Осталима).* Над се пуцањ зачује, изићи ћемо.

СТЕЛА

(Арпаду): Брзо, мили мој, борци тек што нису ту.

АРПАД

(Намргођено): Ох, мрска ми је и помисао на њих.

СТЕЛА

(Весело): Али тим милија на нашу сјајну свадбу Хајдмо, хајдмо. *(Одвуче га весело на десно у другу кулису).*

ЕТЕЛКА

(Родолфу): Та хајдмо, узвишени супруже. *(Повуче га њежно на лијево).*

РОДОЛФО

Наредио сам да се дворница послуже пуцња махом сјајно освијетли, да своје жртве јасније видимо. *(С унивањем).* Ох, већ ми се топи душа у радости, а срце тихо поиграва од весеља, док не плане у најслађи смијех. *(Оде с Етелком тихо смијући се у другу кулису).*

Појава VI

СЛАВО, ЉУБЉАНКА и ГОРИЦА.

СЛАВО

(Послије малог времена, дође иза пошљедњих стубова лијево с Љубљанком и Горицом): Само тихо, тихо, дјецице! Тајна врата, за која само ја знадијах у овоме дому, пружише нам приступ у дворницу.

ЉУБЉАНКА

(Тихо): Али, драги дједа, шта ћемо овдје?

ГОРИЦА

(Тихо): Гдје нас овако изневјерише и прогнаше.

СЛАВО

(С уздахом): Да, прогнаше нас. Они већ мисле и држе да је стари и сиједи Славо са својим унукама већ далеко у бијелу свијету, али ће се љуто преварити и пренерзити над га опет угледају.

ЉУБЉАНКА

Од тога тренутка баш страхујем и зебем, шта ће бити над нас опазе и нађу?

ГОРИЦА

У обијести њиховој могу нас овако слабе, нејане и остављене изложити сраму и порузи.

СЛАВО

Умирите се дјечице моја. Ано сте слабе и нејане, донде сте под окриљем мојим и донде дух старог Слава бдије над вама, не стрепите због овијех мојијех јада, који ће минути, и гледајте с тврдом надом у бољу будућност. Духу мојему привиђа се, да ће се скоро окончати ваше патње. Али ма шта се збило пред вашим очима и у близини вашој, будите ми мирне и стрпљиве и не заборављајте на послушност и ријеч коју ми зададoste; јер мени се слуги да ће се до мало ријешити ваша судба.

ГОРИЦА

Ријечи твоје и из твојијех уста, кријепе ми снагу а у срце улијевају ми храброст.

ЉУБЉАНКА

А у душу напајају одважношћу и тврдим поуздањем. Ми ћемо те слушати.

ГОРИЦА

(Доврши): Као Бога!

СЛАВО

Тако и треба. Ја вас доведох овдје, да својијем рођенијем очима видите, до чега може довести неслога и раздор међу крвном браћом; да будете ниједи свједоци ужасног чина до кога доведе туђинско подбадање и властито шљепило.

ЉУБЉАНКА

(Живо): Шта ће се то догодити, дједа?

ГОРИЦА

(Тако исто): Шта, дједа, шта?

СЛАВО

Рекосте ми да ћете бити мирне и стрпљиве. Склоните се брзо за стубове. (Љубљанци понаже десно). Ти овамо, (Горици лијево) а ти тамо. Ја ћу бити ту у средини, у близини вашој и не појављујте се докле вам не дадем знак. Брже, чујем неки ход и већ долазе; брзо. (Оне се брзо склоне за пошљедње стубове у дну, Славо остане у средини пред стубом и тужно погледа по дворници). Како слабо тињају и свијетле ове жишње, чисто изгледа да ће се угасити јасна свјетлост у овоме дому. Како је све мирно и нијемо као у гробници. (Погледа десно и лијево на стубове). И сами свједоци славне и сјајне прошлости овога дома уклоњени су. Само остаде овај полу-бог овдје. (Окрене се и погледа на Гундулића). Ваљда још не доспјеше да и њега уклоне. И... то ко... и на какав начин?! ... Тако само, само напријед заблудјела дјецо у

неслози и раздору, да би туђин могао што прије ликовати и пировати по пустом гробљу ваше домовине... Ха, ево их већ! *(Склони се брзо за стуб на коме је слика Ивана Гундулића).*

Појава VII

МИЛИВОЈ, БОРИВОЈ, СЛАВО, ЉУБЉАНКА,
ГОРИЦА за стубови.

(У тај мах избије на замку једанаест сахата ноћу).

МИЛИВОЈ

(Ушав с исте стране као и прије, с револвером у руци): Избија сахат, мора да је већ ту.

БОРИВОЈ

(Уђе с исте стране као и прије с револвером у руци): Пошљедњи је тренут, поуздано је већ овдје.

МИЛИВОЈ

БОРИВОЈ

(У исти мах спазе један другог): Ха! ево га!

МИЛИВОЈ

(Полгедав пријеко од себе): Одредимо мету и почнимо, не оклијевајмо.

БОРИВОЈ

Ширина дворнице и стубови са стране нека нам је биљега. Станимо сваки на своју страну и почнимо, тренуци су им драгоцјени.

МИЛИВОЈ

Од биљега пођимо у сусрет један другоме и пуцајмо.

БОРИВОЈ

Нек буде тако.

МИЛИВОЈ

(Погледа горе према себи на лијево): О претци моји, оснажите ми срце и... (Спази да не има слика). Шта?! (Остане забезекнут).

БОРИВОЈ

(Погледа скоро у исит мах према себи на десно): Прадједови моји, јунаштво ваше нећа ми је углед... (Спази да не има слика). Шта?! (Остане пренеражен).

МИЛИВОЈ

(Прибрав се, Боривоју бијесно): Ко се усуди да уклони слике мојијех прадједова?!

БОРИВОЈ

Нови управитељ. (Бијесно). А ко се осмјели да уклони слике мојијех предака?!

МИЛИВОЈ

Нови управитељ.

БОРИВОЈ

По твојем налогу и пристанку.

МИЛИВОЈ

(Као прије): Да; као и моје, по твојем пристанку и налогу.

БОРИВОЈ

По твојем налогу и пристанку.

МИЛИВОЈ

(Као прије): Да; као и моје, по твојем пристанку и налогу.

БОРИВОЈЕ

(Угушеном љуитном, горчином и болом): Ти, дакле, не мрзиш само мене, него и све што је моје: вјеру и име, па и сву моју прошлост?!

МИЛИВОЈ

(У највећој раздражености, мржњом и гнушањем): Да; па не само да мрзим, него се и гнушам свега што

је твоје, и проклета нека је и она једина каплица крви, ано је има у мени, која нас срођава и одвратна ријеч: браћа!

БОРИВОЈ

(Тако исто): Тако исто нека је од мене проклето све што је твоје: вјера, име и ријеч која нас назва: браћа!

МИЛИВОЈ

(Као прије): С уживањем ћу ти простријелити то твоје гнусно братско срце, а рајско блаженство ће ми бити, над истријебим и пошљедњега од твојијех, који носе твоје име и исповиједају твоју вјеру!

БОРИВОЈ

(Као горе): А ја ћу се са страшћу напити крвце из твојега небратског срца и осјетићу рајске милине над и пошљедњега од твојијех збришем с лица земље! На биљегу!

МИЛИВОЈ

На биљегу! *(Оде сваки својему стубу, поставе се са запетим револверима, полазећи полако и циљајући један на другога. Славо је још раније изишао иза стуба и посматрао их. Кад ови стану на биљегу и поћу један према другоме, он живо скочи на љествице, скине слику Гундулићеву и улети међу њих, у тренутку баш над хоће један на другог да опали).*

СЛАВО

(Окренув лик Гундулићев Миливоју, громко): Пуцајте несрећници! *(Окренув је Боривоју).* Пуцајте!

МИЛИВОЈ

БОРИВОЈ

(Застану у исти мах, па убезекнути): Славо!

СЛАВО

Што застадосте?!

БОРИВОЈЕ

(Прибав се): То је моја слика. *(Зграби слику).*

МИЛИВОЈ

(Прибрав се): Није, већ једино моја. *(Зграби слику с друге стране).*

СЛАВО

(Погледав једнога па другога): Твоја, његова; а зар баш то не доказује, да је вас обојице, да је ваш заједнички понос?

МИЛИВОЈ

Гола је лан, она је само моја!

БОРИВОЈ

Зар тако? Није истина, јер је доказано да је само моја!

СЛАВО

(Викне у дубину): Овамо, дјецо!

БОРИВОЈ

На биљегу на ново, нек оружје пресуди!

МИЛИВОЈ

Да, нек оружје пресуди, на биљегу! *(Пођу обојица својим стубовима. Љубљанка и Горица истрчале су на позив Славов још раније и стале задивљене).*

СЛАВО

(Горица и Љубљанци): Станите, дјецо, пред ове заблуђеле главе и задржите их да не осврне својом братском крвцом овај свети под.

ЉУБЉАНКА

(Полети у наручје Миливоју): Миливоје! *(Загрли га).*

МИЛИВОЈ

(Изненађен): Љубљанка!

БОРИВОЈ

(Тако исто): Горица! *(Остану скамењени. Ово се збива скоро у исти мах).*

СЛАВО

Што се забезкнусте? Што се скаменисте? Што не палите те ватрене цијеве, што не прожинете један другоме братске груди и срце? Али, прије тога треба да проженете врелијем оловом и срца вашијех неправедно отуренијех и недостојно остављенијех вјереница. Треба да проженете и моје старе груди и борбом измучено срце. Па онда простријелите и један другога, источите сву братску крв; попрскајте њоме под, ове стубове, па чак и таваницу овога светога дома; ударите тај срамни жиг цијелој својој заједничкој домовини, те нека та стидна биљга буде страшни примјер другијем.

БОРИВОЈ

(Бијесно): Славо! Ти се усуђујеш?! ...

МИЛИВОЈ

(Тако исто): Ти се зар усуди да нам пријечиш нашу намјеру?! ...

СЛАВО

Усуђујем ли се? *(Громко)*. Ви, код зрелијех глава малољетници! Ви лановјерници, што се тано лако ухватисте за гола, празна и ништавна обећања, која ништа не значе и која од вијекова добиваху и ваши претци, којим су уљуљкивани у вјечито трпљење и вјечито оченивање, да тијем за увјек остану у ропству. Ви заслијепљеници и безумници! Ви вазда противбратско оружје у рукама другог, вазда на корист другог, а на своју рођену штету и штету свога заједничког дома! ... Зар вам је ваш про страни дом тано тијесан, да има мјеста за обојицу? Зар му је прочеље тано уско, да не има мјеста за оба ваша славна имена? Зар су вам срца тако мајушна да у њима не има мјестанцета светој и истинској братској љубави?!

БОРИВОЈ

МИЛИВОЈ

(У један мах снажно): Славо!

ГОРИЦА
ЉУБЉАНКА*(Живо за њима):* Дједа!

СЛАВО

(Настави): Смета вам вјера? *(Горко се насмије).* Јер су вам, као што видите, *(покаже на мрак у дворници),* већ при крају деветнаестог вијена, туђем подстренавањем ваши умови обавјени мраком густе копрене, коју туђе користи бацише вам пред јасни и свијетли поглед вашијех очију, те превиђајући своје сопствене користи, мјесто да потражите слоге, моћи и снаге у себи самима, па да том неодољивом силом братске узајамности уздигнете и прославите ваш дом и ослободите га силнијех намета, који вам циједе зној, крв па и саму срж... ви се као гладне звијери вријечат, раздирете и убијате, а све на корист и радост другоме, а тиме раздирете свету утробу своје мајке, чупате срце својој светој домовини!

БОРИВОЈ
МИЛИВОЈ*(Оборене главе):* Славо!

СЛАВО

Мјесто да пригрлите један другога на братско срце испуњено братском милошћу; да пригрлите своје вјерне заручнице богом вам одређене, и које вас још и послѣ овога невјерства љубе; мјесто да стегнете снажно један другом братске руке, па да том удвојеном снагом прегнете на дјело за спас заједничког вам дома, за ускрснуће славе и угледа његова, те да будете и ви једна од онијех златнијех спона у збратимљењу народа; мјесто да уперте свој поглед *(покаже им на слику Гундулићеву)* у овога великана, генија и полу-бога, што вам га поклонили велики Творац васионе, па да ваше душе заданхете и напојите његовом узвишеном и гигантском идејом коју вам указа у својој боговској пјесми и која вам показа пут, којим, ваља да пођете, идете, па да до свога циља доспјете... ви се, мјесто да тако дјелате, мрзите, гложите и

крвите... А за то вам вријеме туђин улезе у дом, уклања вам ваше највеће светиње, да тиме збрише вашу славну прошлост, а уводећи своје обичаје и све што је његово, а вама туђе и од штете, те да тако убије и вашу садашњост и будућност. Сами сте иснусили и стога се приберите и освијестите.

БОРИВОЈ

МИЛИВОЈ

(За то вријеме су у великој борби, па заједно): Славо, оаслушај нас!

СЛАВО

(Громко): Срам нека вам застре ваша лица, стид нека вам помути очи; скрушеност нека вам улегне у срца, а најаве нека вам обузме душу. Заповиједам вам: одбаците то проклето батоубилачко оружје, повратите се и у давнаестом сахату на пут истине, пружите један другоме руку, загрлите се и ослушните, нао вам братска срца друкчије бију у љубави и братској слози. *(Боривој и Миливој учине све редом као што им је Славо заповједио).*

БОРИВОЈ

(У наручју Миливојевом): Миливоје, брате, опрости!

МИЛИВОЈ

(Тако исто): Боривоје, брате, опрости!

СЛАВО

(Усхићено): Тако дјецо!

МИЛИВОЈ

БОРИВОЈ

(Скрушени и оборене главе, Славу заједно): Славо, рођаче, стриче, опрости!

СЛАВО

А сад загрлите и ваше вјеренице.

МИЛИВОЈ

Љубљанна! *(Пође к њој).*

ЉУБЉАНКА

Натраг, невјеро! *(Окрене се срдито).*

МИЛИВОЈ

(Застане): Шта?!

БОРИВОЈ

Горице, моја! *(Пође к њој).*

ГОРИЦА

Натраг издајниче!

БОРИВОЈ

(Заставши): Шта?!

СЛАВО

Зар сад и ви, будаласта дјецо!

ЉУБЉАНКА

(Увријеђена): Зар за ове издајнике да пођемо?!

ГОРИЦА

(Тако исто): Зар за ове вјероломнике?!

СЛАВО

(Оштро): Зар је то ваша тврда ријеч, коју ми задосте, да ћете ме у свему слушати и поноравати ми се? Хоћете ли и ви сад њиховијем трагом? *(Силом их вуче једно другом у наручје).* На мах у загрљај једно другом, и упамтите: да је прекаљено жељезо трајније и поузданије. *(Баци и хједно другоме у наручај).* Та ја их још у зачетку њихове блудње могах зауставити, али хтједох да сами својом главом ударе у стијену.

МИЛИВОЈ

Љубљанка! *(У исти мах викну и загрле се).*

ЉУБЉАНКА

Миливоје! *(У исти мах викну и загрле се).*

БОРИВОЈ

Горице! *(У исти мах викну и загрле се).*

ГОРИЦА

Боривоје! *(У исти мах викну и загрле се).*

СЛАВО

(Задовољно): А сад чујте, драга дјецо, и потоњу моју ријеч. Имена ваша нека су вам подједнако мила; вјерујте вјере ваше и поштујте их узајамно; али најузвишенија вјера за вас, вјера над вјерама, треба и мора да вам је идеја овога генија! Његов лик, нека буде украс олтару те ваше заједничке вјере, а тај олтар стојер свих наших жеља и тежњи... И кад вашој дјечи улијете у њихова млађана срца, да им ваша оба имена буду тако мила и драга, као њихова оба она... тек тад ћете моћи смјело погледати у срећну и сјајну будућност!... загрлите сад и мене у знак измирења и опроштаја. *(Загрлите се с обојицом, па онда се прене).* Али, гдје су вам заштитници, вријеме је да уђу. Ха! Та они чекају на знак. Подигните брзо ваше оружје и пуцајте у вјетар. *(Миливој и Боривој учине. У тај мах се јако освијетли дворница).*

Појава VIII

РОДОЛФО, ЕТЕЛКА, СТЕЛА, АРПАД
и пређашњи.

(Два Семита појаве се у дну весели).

СЛАВО

(Изненађен): Каква то необична свјетлост засија овим домом?!

РОДОЛФО

(Излети с лијева с Етелком): Постријелише ли се?

ЕТЕЛКА

(Живо): Јесу ли се погодили и убили? *(Она два Јеврејина кораче радосно напријед тарући весело руке).*

АРПАД

(С десне стране са Стелом, живо): Јесу ли мртви?

СТЕЛА

(Живо и радосно): Обојица?

СЛАВО

(Дао је Боривоју и Миливоју да држе слику Гундулићеву између себе, а до њих стану њихове вјеренице, свака загрли свог вјереника; ово треба да буде докле остали улазе и питају; а Славо је полако пришао Родолфу): А поздрављам вас од срца радосно. Ви сви дођосте без сумње да ми честитате!

РОДОЛФО

(Пренеражен): Славо!

ЕТЕЛКА

(Тако исто): Одкуда он још овдје?!

АРПАД

(Тако исто): Зар не отиде?!

СТЕЛА

(Живо за се): Сва стрепим!

РОДОЛФО

Зар те не прогнах?

СЛАВО

(Мирно и достојанственим задовољством): Прогнао си ме, али ја не хтједох отићи, јер жељах да сачекам вашу радосну честитку.

РОДОЛФО

(Збуњено): Какву честитку?!

ЕТЕЛКА

(Тако исто): На чему?! *(Јевреји прате радознано шта збива).*

СЛАВО

(Покаже на загрљене парове код слике): Па на освјешћењу мојијех младијех рођана и на нашем општем измирењу.

СВИ

(Четворо напријед): Шта?! (Остану запрепашћени).

СЛАВО

(Смијући се). И да дијелите нашу радост и весеље. Та смијте се и радујте се с нама заједно. (Смијући се слатко и од срца ступи натраг слици, коју узме и стане иза ње, а Боровој и Миливој стану поред слике с лијева и десна загрљени са својим вјереницама).

АРПАД

(За се угушено): Проклетство!

СТЕЛА

(Клонув на Арпада, тако исто): Пропала сам!

РОДОЛФО

(Бијесно и збуњено): Али, шта је то? То не може и не смије бити, јер ја имам у рукама њихову обавезу, смишљену мојом супругом, а мојом руком исписану, по којој су ови и њихови моји подложници за увијек и потписану њиховијем својеручним потписима. (Витла табацима).

СЛАВО

Знам. Али си заборавио да је то обвеза малољетника и да не има важности; а и да има, чим откуца дванаести сахат уништена је, је од тога су тренутка моји рођаци пунољетни. (Родолфо се љутито окрене и згужва табакe).

ЕТЕЛКА

(У чуду и бијесу пође Славу): Та шта значи то?!

СЛАВО

(Громко): Спрема за борбу по крви и језику, на основу права и закона, не само човјечанског, него и Божјег! (Родолфо, Етелка, Стела и Арпад окрену се од њих љутито и намргођено, а Миливој, Боровој, Љубљанка и Горица, узвикну): „Живјела Домовина!“ (Она два Јеврејина махну очајно рукама, за тим се очајно ухвате за главу и оду).

(З А В Е С А)

П О Г О В О Р

ЈЕДАН ДРУГАЧИЈИ ЦВЕТИЋ, ИЛИ КОМЕДИЈА
КОЈА ТО НИЈЕ

Милош Цветић је био вишеструки позоришни ствара-лац: даровит глумац, поуздан редитељ, плодан драмски писац и марљив преводилац. Он представља једну од најмаркантнијих и најистакнутијих позоришних фигура српског театра деветнаестог века. Рођен је у малом бачком граничарском месту Чуругу, 26. јуна 1845. године, од мајке Ансеније и оца Петра, симпатизера идеја Светозара Милетића и осведоченог родољуба. У родитељском дому стиче прва сазнања о свом напаћеном национу и она га формирају као истакнутог и непоколебљивог патриоту. Као дете имућнијих, завршио је три разреда српске месне школе, два разреда немачке школе и три разреда гимназије. У додир са позориштем, млађани Милош дошао је врло рано, гледајући представе у оближњем Новом Саду и оне су га толико опчиниле да је једном за свагда дефинисао своје будуће професионално и животно опредељење. Са непуних седамнаест година, 1862. постаје члан позоришног дилетантског друштва којим је руководио познати Јован Кнежевић. Исте године прешао је у Српско народно позориште, али се ни ту није задржао дуго. Био је у неколиким путујућим позориштима, али и у Дружини за Народно позориште у Београду, да би се накратко вратио у Нови Сад. Као члан загребачког Хрватског земаљског казалишта проводи три сезоне од 1866. до 1869. го-

дине, када постаје члан Народног позоришта у Београду. Године 1871. жени се глумицом из Загреба, на раду у Београду, Маријом Таубенер преименованом у Голубић, а од те године познате као Марија Цветић, с којом остаје до краја живота. Иако се редитељским послом бавио и раније, од 1874. године званично постаје редитељ београдског Народног позоришта. Остварио је низ запажених улога и сматран је за једног од најистаннутијих глумаца свога времена. Последњи пут се појавио на сцени 1900. године у улози Пере Сегединца у истоименој драми Лазе Костића.

Своју драму *Немања* шаље на анонимни конкурс београдског Народног позоришта 1886. године. Према општој оцени ова драма надмашивала је друге приспеле радове. Цветић се прихватио режије и тумачења улоге Драгоша, кријући да је и писац текста. Тек је након великог успеха на премијери 21. фебруара 1887. године открио своју малу тајну. Охрабрен тријумфом *Немање* наставља да се бави писањем. Већ 1889. године објављује још две драме из националне прошлости: *Лазар* и *Душан*. Обе су са успехом извођене на сцени Народног позоришта у Београду. Касније је написао још две трагедије: *Тодор од Сталаћа* (1895) и *Карађорђе* (1904), као и комад са свирком и песмом *Милош Велики* (1903). Поред драма објављивао је и прозу, познат је његов роман *Златно срце* из 1898. године. Писао је чланке и студије о позоришту. Умро је од последица саобраћајног удеса, приликом несрећног налетања на руду једних таљига близу београдске железничке станице, 3. децембра 1905. године.

Историчар позоришта и виши кустос Музеја позоришне уметности Србије Олга Марковић у својој студиозној и незаобилазној монографији о овом свестраном позоришном уметнику пише да је Милош Цветић „својом лепом, скоро импозантном појавом, маркантног лица и енергичних и живих покрета, доминирао позорницом, а високом интелигенцијом и завидним образовањем, лепим понашањем, елеганцијом, племенитом природом, емоционалношћу и страстним патриотизмом, као и честитим пона-

шањем у приватном животу, задобио многе пријатеље и поштоваоце и ван позоришних кругова”.

Свој комад *Браћа* Милош Цветић дефинише као *комедију* у три чина. Питање зашто је он означен комедијом остављамо за неку другу театролошку расправу. Комад је штампан у *Штампарији* Краљевине Србије 1899. године и тешко је доступан читаоцима. Према нашим сазнањима, а она су доста поуздана када је Цветић у питању, *Браћа* никада нису играна на сцени. Готово немогућа доступност оригиналном тексту и његова тотална сценска и књижевна анонимност, поред несумњивих позоришних вредности самог текста, разлози су који су нас нагнали да овај мало познати комад уврстимо у Четврто коло *Драмске баштине*. И не само то. Овај драмски текст одудара од свега што је Милош Цветић написао. Настао највероватније током његовог другог боравка у Загребу, који се везује за последњих пет година прошлог века, писан је ијекавским наречјем. Аутор без поговора заговара братство српског и хрватског народа, иако засигурно знамо, да је и сам више пута искусио на својој кожи последице „братског“ загрљаја својих загребачких домаћина. Или све то нама само тако делује из ових данашњих времена. Било како да било, комад *Браћа* нуди могућност за више него подстицајне анализе, које се овде не завршавају. Напротив.

ДУШАН Ч. ЈОВАНОВИЋ

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ПРВО КОЛО

Књига 1

Панта С. Срећковић
БОЈ НА ДУБЉУ

Књига 2

Милун Т. Ибровац
БОЖИЈИ СУД НА МЕНДИНОМ БРДУ

Књига 3

Милорад Поповић Шапчанин
БОГОМИЛИ

Књига 4

Илија Вукићевић
ЛЕПА БУЛА

Књига 5

Живко М. Романовић
ПРОКОП

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ДРУГО КОЛО

Књига 1

Милорад Поповић Шапчанин
ДУШАН СИЛНИ

Књига 2

Милорад Поповић Шапчанин
ГОСПОЋИЦА КАО СЕЉАНКА

Књига 3

Милорад Поповић Шапчанин
ТРНОВА КРУНА

Књига 4

Мита Поповић
КРВАВИ ПРЕСТО

Књига 5

Светислав Ђурђевић
ЛАЖНА ИСПРАВА

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ТРЕЋЕ КОЛО

Књига 1

Мита Поповић
НАШИ СЕЉАНИ

Књига 2

Жарко Лазаревић
САМРТНА КЛЕТВА

Књига 3

Жарко Лазаревић
УГАШЕНО ОГЊИШТЕ

Књига 4

Жарко Лазаревић
КРОЗ ШИБУ

Књига 5

Тодор Пинтеровић
ЈУРМУСА И ФАТИМА

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

886.1-2

ЦВЕТИЋ, Милош

Браћа : комедија у три чина / Милош Цветић ;
[уредник и приређивач Душан Ч. Јовановић]. — Бео-
град : Музеј позоришне уметности Србије. 1997 (Бео-
град : Србоштампа). — 105 стр. ; 15 ст. — (Библио-
тека Драмска баштина ; коло 4, књ. 3)

Тираж 500. — Стр. 103—105: Један другачији Цветић,
или комедија која то није / Душан Ч. Јовановић.

929:792.071.2 Цветић М.

а) Цветић, Милош (1845—1905)

ИД=57085708

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА
ЧЕТВРТО КОЛО

Књига 1
Атанасије Николић
ДРАГУТИН, КРАЉ СРПСКИ

Књига 2
Јован Суботић
КРСТ И КРУНА

Књига 3
Милош Цветић
БРАЋА

Књига 4
Доброслав Ружић
СТЕВАН ДЕЧАНСКИ

Књига 5
Светозар Ђоровић
У МРАКУ